

Teknoloji Destekli Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Programları: Sistemik Derleme

Technology-Based Child Abuse and Neglect Prevention Programs: A Systematic Review

✉ Neslihan Altunpul¹, ✉ Nilüfer Koçtürk¹

¹Hacettepe Üniversitesi, Ankara

ÖZ

Çocuk istismarı ve ihmali yaygın bir toplumsal problemdir. Bu problemin yaygınlığı çocukların bugününü ve yarınını tehdit altında bırakmaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali sorununa çözüm olması adına alanyazında çeşitli önleme programları önerilmekle birlikte, son zamanlarda teknolojik uygulamaların istismara ve ihmale yönelik önleme ve müdahale çalışmalarında giderek daha fazla kullanılmaktadır. Bu çalışma, çocuk istismar ve ihmalinin önlenmesine yönelik teknolojik destekli programlara ilişkin mevcut literatürü gözden geçirmeyi amaçlamaktadır. Uygun çalışmaları belirlemek için Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri (PRISMA) kılavuzu kullanılmıştır. İncelemeye ön test-son test kontrollü olan kanıta dayalı 22 çalışma dahil edilmiştir. İncelenen programlar, ebeveynler, çocuklar ve çeşitli profesyonelleri uygun ebeveynlik becerileri ve çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitmek üzere yapılandırılmıştır. İncelenen çalışmalarda en fazla web/internet tabanlı uygulamalar kullanılmış ve daha çok ebeveynler üzerinde etkililiği değerlendirme çalışmaları yürütülmüştür. Bir çalışma dışında, programlar, istismar ve ihmale yönelik müdahaleler sonrası etkili bulunmuş ve ebeveynler, çocuklar ve diğer profesyonellerde bilişsel ve davranışsal gelişmeler kaydedilmiştir. Sonuç olarak, teknoloji destekli önleme programlarının çocuk istismarı ve ihmaline yönelik kabul gören uygulamalar olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bugüne kadar bu tür çalışmaların önleyici uygulamalarda ve stratejilerde kullanımını destekleyen az sayıda veri bulunmaktadır. Teknolojik uygulamaların çocuk ve ergenler arasında istismarı önlemedeki etkinliklerini test etmek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Çocuk istismarı, çocuk ihmali, önleme, teknoloji, uygulama

ABSTRACT

Child abuse and neglect is a widespread social problem. The prevalence of this problem threatens the present and future of children. Although various prevention programs have been proposed in the literature as a solution to the problem of child abuse and neglect, recently, technological applications have been increasingly used in prevention and intervention studies for abuse and neglect. This study aims to review the current literature on technologically assisted programs for preventing child abuse and neglect. The Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) guideline was used to identify eligible studies. 22 evidence-based studies with pretest-posttest control were included in the review. The reviewed programs were structured to educate parents, children, and various professionals on appropriate parenting skills and child abuse and neglect. In the studies reviewed, web/internet-based applications were mostly used and effectiveness evaluation studies were mainly conducted on parents. With the exception of one study, the programs were found to be effective following interventions for abuse and neglect, and cognitive and behavioral improvements were noted in parents, children, and other professionals. As a result, it can be said that technology-based prevention programs are accepted practices for child abuse and neglect. To date, however, there is little data to support the use of such studies in preventive practices and strategies. More studies are needed to test the effectiveness of technological applications in preventing abuse among children and adolescents.

Keywords: Child abuse, child neglect, prevention, technology, application

Giriş

Çocuklara yönelik kötü muamele küresel bir halk sağlığı sorunudur (Self-Brown ve ark. 2022) ve dünyanın her ülkesinde çok sayıda çocuk istismarı vakasına rastlanmaktadır (Raflesia, 2018). Çocuklara yönelik kötü muamele kavramı, 18 yaşından küçük çocuklara yönelik istismar ve ihmal olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization [WHO] 2022). Çocuk istismarı ve ihmali kavramı, sorumluluk, güven veya güç ilişkisi bağlamında çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine veya onuruna fiili veya potansiyel zarar veren her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ve ticari veya diğer sömürü biçimlerini içermektedir

Yazışma Adresi /Address for Correspondence: Neslihan Altunpul, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye **E-mail:** neslihan.altunpul@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 10.08.2023 | **Kabul tarihi/Accepted:** 01.12.2023

(WHO 2022). İstismar, fiziksel veya zihinsel yaralanmaya yol açabilecek kasıtlı bir eylemdir (Offidani ve ark. 2022). Çocuk istismarı ve ihmali kavramları ayrıştırıldığında ise aralarındaki temel farklılık, istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir davranışı içeriyor olmasıdır (Yurdakök 2010). Şöyle ki çocuk istismarında, çocuğa yönelik olarak yapılan ve her türlü fiziksel, cinsel ve duygusal zararlar sonuçlanabilen aktif bir davranış söz konusudur (örn. çocuğu tokatlamak veya gelişim dönemine aykırı bir şekilde çocuğu cinsel içeriğe maruz bırakmak). İhmalde ise bakımverenlerin çocuğun temel gereksinimlerini karşılamaması, yapmaları gerekenleri gerçekleştirmedikleri pasif bir durum söz konusudur (örn. çocuğa temel eğitimin verilmemesi, sağlık gereksinimlerinin sağlanmaması; Koçtürk 2020). Çocuk istismarı ve ihmalinin görülme oranları değerlendirildiğinde ise bu oranlar yaşamın ilk yılında en yüksek seviyede olmakta (Wu ve ark. 2004) ve ihmal bir yaşından küçük çocuklarda en yaygın kategori olarak yer almaktadır (Reeves ve ark. 2015). Dünya Sağlık Örgütü (WHO 2022) verilerine göre 2-4 yaş arası her 4 çocuktan yaklaşık 3'ü -300 milyon çocuk - ebeveynleri ve bakımverenleri tarafından düzenli olarak fiziksel cezaya ve/veya psikolojik şiddete maruz kalmakta ve her 5 kadından biri ve her 13 erkekten biri 0-17 yaş arasındaki çocukluk yıllarında cinsel istismara uğradığını bildirmektedir.

Günümüzde teknoloji gençlerin hayatlarının büyük bir bölümünü tükettiği bir alan olmakta (Badillo-Urquiola ve ark. 2017) ve çocuklar, çevrim içi ortamlarda cinsel istismara, zorbalığa ve duygusal şiddete karşı giderek daha savunmasız hale gelmektedir (Pasha ve ark. 2022). Çevrim içi cinsel sömürü çocuklarda ve ergenlerde hem oldukça sık görülmekte hem de ruh sağlığına zarar verici etkileri olmaktadır (Dimitropoulos ve ark. 2022). Çocukların yaşayabileceği en yaralayıcı durumlardan biri olan kötü muamele, genellikle gizli olduğu için, mevcut önleme ve tedavi mekanizmalarının ihtiyacı olanlara ulaşmasını sağlamak da zor olmaktadır (Dias ve ark. 2018) ancak çocuklara kötü muamelelerin hem aileler hem de toplumlar üzerindeki yıkıcı etkileri nedeniyle, standartlaştırılmış önleme programlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Howe ve ark. 2017). Öte yandan çocuklar, kişisel güvenlikleri konusunda sınırlı bilgiye sahip olmaları ve küçük yaşta çocukların, bir yetişkinin kendi vücudunu kötüye kullanmasının etik olmadığına da farkında olmamaları nedeniyle çeşitli istismar türlerine kolayca maruz kalabilmektedir. Bu nedenle, bu tür istismarlar konusunda çocukların eğitilmesi gerekli olmaktadır (Othman ve Yahaya 2015). Dahası, çocukların yaşadıkları koşullar ne olursa olsun, bakım gereksinimlerine bağlı olarak, özellikle yüksek riskli ortamlara maruz kalan ve yaşam koşullarında çok az koruyucu faktöre sahip olan çocuklar için uygun bir yaklaşımın geliştirilmesi önemlidir (Bentovim 2002). Özellikle kırsal kesimlerde yaşayan yoksul ailelere ruh sağlığı hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulmasının önünde büyük engeller bulunmaktadır. Bu noktada da internet kullanımının artması ile birlikte çocuğa yönelik kötü muameleyi önlemek amaçlı teknolojik araç ve uygulamalardan yararlanılabilmektedir. Dijital teknolojilerin çok yönlülüğü ve artan yaygınlığı ile birlikte bu teknolojiler çocuklara yönelik şiddetin azaltılması ve ortadan kaldırılmasında umut vaat eden araçlar olarak alanyazında görülmektedir (Cronin ve ark. 2017).

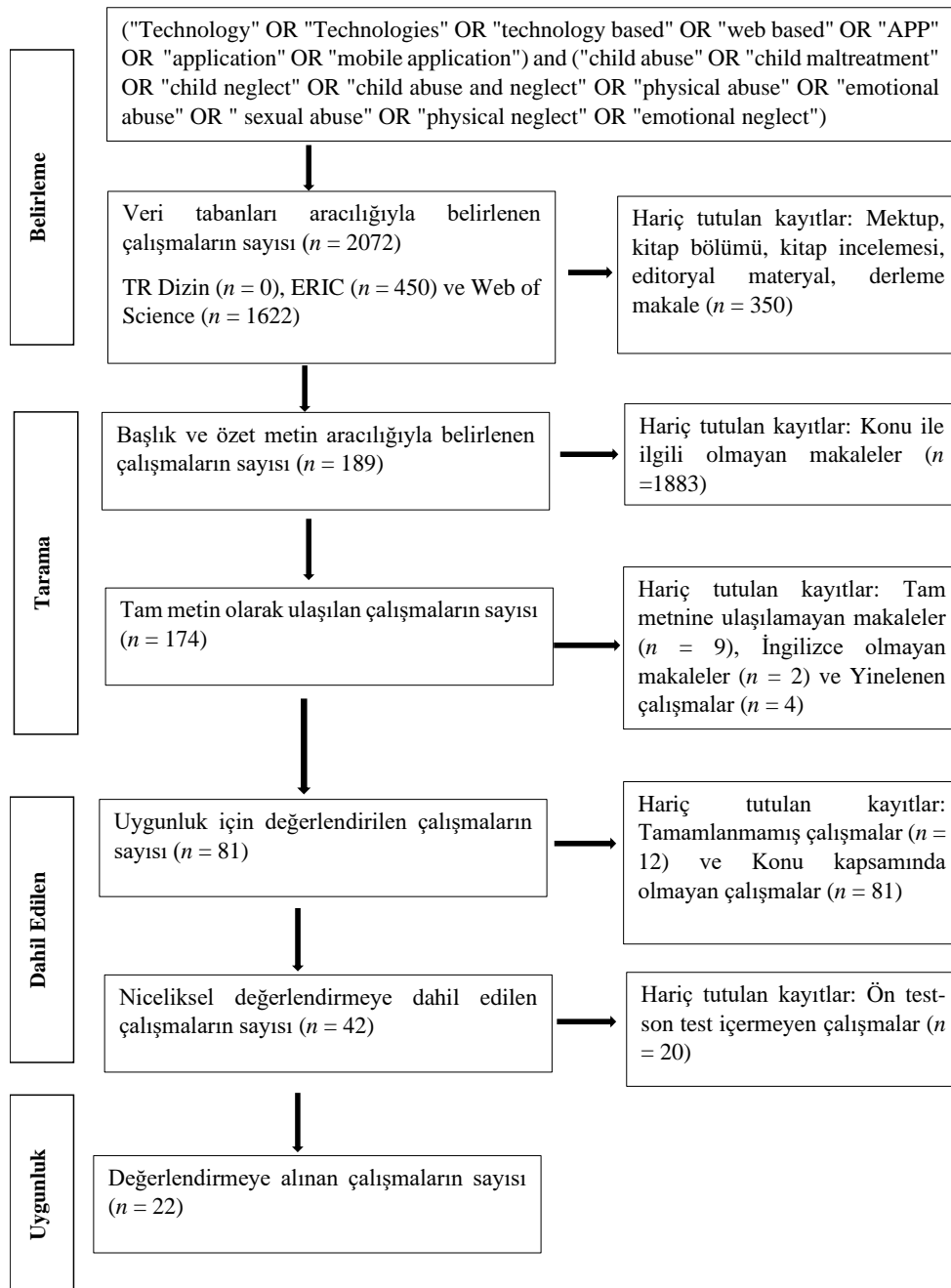
İnternet, çocukların eğitimi ve sosyal gelişimi için önemli fırsatlar sunarken (Singh, 2018) ciddi oyunların bir eğitim ve öğretim şekli olarak kullanılması da giderek daha fazla tercih edilen bir uygulama olmuştur (Zhao ve ark. 2019). Öte yandan tele sağlık teknolojileri de yetersiz hizmet alan çeşitli konumlardaki okullarda ruh sağlığı hizmetlerine erişimi etkili ve verimli bir şekilde iyileştirme noktasında eğitilmiş profesyonellere yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır (Stewart ve ark. 2019). Teknolojideki ilerlemeler, çocuklara yönelik kötü muameleye karşı koruyan ebeveynlik uygulamalarını teşvik etmek için tasarlanan ve uzaktan uygulanan müdahalelere giderek daha fazla erişim sağlarken (Baggett ve ark. 2017) çevrim içi hizmetler, artan sayıda ebeveyne erişme imkanına, ebeveynlerin kendi ihtiyaçlarına ve durumlarına uygun destek sağlama olanağına sahiptir (Lamberton ve ark. 2017). Mobil sağlık müdahaleleri, sağlık sonuçlarını iyileştirmeye yönelik müdahaleler için mobil teknoloji (tabletler ve akıllı telefonlar) platformlarını kullanarak çocuklara kötü muamelelerin önlenmesi, sağlığın teşviki ve geliştirilmesi için aile odaklı, kanıta dayalı müdahalelerin erişimini ve sürdürülebilirliğini teşvik etmektedir (Breitenstein ve ark. 2017).

Sonuç olarak, çocuğa kötü muamele, çocuk istismarı ve ihmali ve önleme çalışmaları ile ilgili geniş bir alanyazın bulunmasına karşın çocuk istismarı ve ihmali olgusunu önlemek ve mücadele etmek için benimsenen stratejilerin yalnızca küçük bir kısmı teknolojinin kullanımı ile ilgilenebilmektedir (örn., Baggett ve ark. 2017, Fujiwara ve ark. 2020, Guastaferrro, 2016, Gülirmak ve Orak 2020, Hamilton-Giachritsis ve ark.2018, Kang ve ark. 2020, Lefever ve ark. 2017, Malamsha ve ark. 2021, Mast ve ark. 2014, Ondersma ve ark. 2017, Schein ve ark. 2022). Bununla birlikte ulaşılan alanyazında çocuk istismarı ve ihmali önleme amaçlı yapılan ve teknoloji araçlarının kullanımını değerlendiren bir gözden geçirme çalışması bulunmamaktadır. Teknoloji kullanımına dayalı müdahalelere odaklanan mevcut ve yayınlanmış çalışmalara ilişkin sistematik bir incelemede bulunulması ve çocuk ve ergenler için dijital araçlar kullanan mevcut önleyici stratejilerin ayrıntılı bir resminin sunulması araştırmacıların yeni çalışmalarına yol göstereceği gibi saha çalışanlarının da çocuk ve aileleri güçlendirmesinde bir rehber olacaktır. Tüm bu nedenlerle bu çalışmanın amacı, çocuk istismarı ve ihmali önleme konusunda teknoloji tabanlı uygulama kullanan kanıta dayalı çalışmaların gözden geçirilmesidir. Bu bağlamda "Çocuk

istismarı ve ihmalini önleme konusunda teknoloji tabanlı uygulama kullanan kanıta dayalı çalışmaların özellikleri nelerdir?" araştırma sorusuna cevap aranmaktadır.

Yöntem

Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde kullanılan teknolojik tabanlı uygulamaların sistematik incelenmesi PRISMA (Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri; Page ve ark. 2021) ilkeleri dikkate alınarak yapılmıştır. Web of Science, ERIC ve TR Dizin veri tabanlarından "Technology" OR "Technologies" OR "technology based" OR "web based" OR "APP" OR "application" OR "mobile application") and ("child abuse" OR "child maltreatment" OR "child neglect" OR "child abuse and neglect" OR "physical abuse" OR "emotional abuse" OR "sexual abuse" OR "physical neglect" OR "emotional neglect" anahtar kelimeleri aratılarak alanyazın taraması yapılmıştır.

Şekil 1: PRISMA akış diyagramı

Mektup, kitap bölümü, kitap incelemesi, editoryal materyal, derleme makale (n= 350) hariç tutularak yapılan aramada ilk aşamada 2072 çalışmaya ulaşılmıştır. Başlık ve özet metinlerin okunması sonucu konu ile ilgili olmayan 1883 makale çıkartılarak 189 çalışma belirlenmiştir. Bu çalışmalardan tam metnine ulaşamayan makaleler (n = 9), İngilizce olmayan makaleler (n = 2) ve yinelenen çalışmalar (n = 4) hariç tutularak 174 tam metin incelenmesi yapılmıştır. Tamamlanmamış çalışmalar (n = 12) ve konu kapsamında olmayan çalışmalar (n = 81) çıkartılarak 81 makale uygunluk için değerlendirilmiştir. Uygunluk için değerlendirilen makaleler içerisinde niceliksel değerlendirmeye 42 makale alınmış ve bunların içinden ön test- son test içeren 22 makale nitel senteze dahil edilmiştir. Tüm makale seçim sürecinin akış şeması Şekil 1'de sunulmuştur.

Çalışmalar için dahil etme kriterleri aşağıdaki gibidir: Ön test- son test içeren ampirik çalışmalar, doğrudan ve dolaylı çocuk ve ergen istismarını önlemeye yönelik teknolojik uygulamalar, doğrudan ve dolaylı çocuk ve ergen istismarına müdahaleye yönelik teknolojik uygulamalar, çocukların bakımından sorumlu bireylere yönelik teknolojik uygulamalar, çocuk istismarını bildirmekle yükümlü kişilere yönelik teknolojik uygulamalar ve İngilizce veya Türkçe dillerinde yazılmış çalışmalardır. Çalışmalar için dışlama kriterleri ise: Konu ile ilgisi bulunmayan çalışmalar; mektup, kitap bölümü, kitap incelemesi, editoryal materyal, derleme makale, meta analiz çalışmaları; deneysel olmayan çalışmalar; ön test-son test uygulanmayan çalışmalar; yetişkinlere yönelik istismarı önleme çalışmaları; teknoloji tabanlı olmayan önleme çalışmaları; araştırma süreci tamamlanmamış çalışmalar; istismara yönelik geliştirilmiş fakat etkililiği değerlendirilmemiş teknolojik uygulamalar; İngilizce veya Türkçe dillerinde yazılmamış makalelerdir.

Bulgular

Yukarıda vurgulandığı üzere, ön test-son test içeren 22 makale nitel senteze dahil edilmiştir. Derlemeye alınan bu çalışmalar 2022-2007 yılları arasında yapılmıştır. Nitel senteze dahil edilen 22 çalışmada hem müdahale biçimi hem de çocuk istismarı ve ihmalini önlemek için kullanılan teknolojiler açısından heterojenlik. En fazla çalışmanın (n = 5) 2017 yılında yapıldığı belirlenmiştir. Çalışmalarda başvuru örneklem sayısı 5961 (Fujiwara ve ark. 2020) ile 1 kişi (Gaskin ve ark. 2012) arasında değişmektedir. Çalışmaların %41'i (n = 9) sadece ebeveynler ile yürütülmüş olup bu çalışmaların %44'ü (n = 4) sadece annelere, %56'sı (n = 5) ise hem anne hem babalara uygulanmıştır. İncelenen diğer çalışmaların %18'i (n = 4) sadece çocuk ve ergenlerle; %14'ü (n = 3) anne ve çocuklarla; %9'u (n = 2) anne-baba ve çocuklarla; %5'i (n = 1) diğ hekimleriyle; %5'i (n = 1) çocuk bakım uzmanlarıyla; %5'i (n = 1) koruyucu ebeveyn adaylarıyla ve %5'i (n = 1) psikolojik danışmanlık öğrencileri ile yürütülmüştür. Çalışmaların %41'i (n = 9) tek grup ön test-son test deneysel modeli; %36'sı (n = 8) ön test-son test kontrol gruplu deneysel modeli; %14'ü (n = 3) ön test-son test karşılaştırma kontrol gruplu deneysel modeli; %9'u (n = 2) ön test-son test karşılaştırma gruplu deneysel modeli kullanmıştır. Çalışmaların %14'ü (n = 3) pilot çalışma olarak yapılmıştır. Öte yandan, mevcut derlemede elde edilen sonuçları, okuyucu açısından daha anlaşılır kılmak için seçilen makaleler kullanılan teknoloji türüne göre 5 kategoriye ayrılmıştır: Web/internet tabanlı uygulamalar, hibrit uygulamalar, mobil uygulamalar, cep telefonlu destekli uygulamalar ve diğer uygulamalar (video müdahalesi, sanal gerçeklik, TV dizisi ve dijital çerçeve). Çalışmaların %40'ını (n = 9) web/internet tabanlı uygulamalar, %27'sini (n = 6) diğer uygulamalar, %14'ünü (n = 3) hibrit uygulamalar, %9'unu (n = 2) mobil uygulamalar ve %9'unu (n = 2) cep telefonu destekli uygulamalar oluşturmaktadır.

Web/İnternet Tabanlı Uygulamalar

Çalışmaların %40'ını (n = 9) web/internet tabanlı uygulamalar oluşturmaktadır. Tablo 1'de derlemeye dahil edilen çalışmaların bir özeti yer almaktadır. Gülürmak ve Orak (2020) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin duygusal istismar konusundaki farkındalığını ve çocuk yetiştirmeye yönelik doğru tutumlarını artırmak ve çocukların duygusal istismarını ve ihmalini önlemede bir web tabanlı uzaktan eğitimin etkililiğini belirlemek amaçlanmıştır. Bu uygulama görseller, seslendirmeler, videolar ve yazılı materyaller içeren 6 haftalık web tabanlı uzaktan eğitim olarak sunulmuştur. Uygulama 15-24 dk arasında değişen süreye sahip 6 modülden oluşmaktadır. Ön test ve son test ölçümleri kullanılarak yapılan araştırmada puanları karşılaştırmak için t testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol grupları arasında duygusal istismara yönelik temel farkındalık açısından anlamlı bir fark bulunmamakla ($p > .05$) birlikte, eğitim programı son test puanları göz önüne alındığında (29.50 ± 4.075) yapılan uygulama deney grubunda duygusal istismara ilişkin ebeveyn farkındalığını önemli ölçüde artırmıştır ($t = -5.485, p < .05$).

Baggett ve arkadaşlarının (2017) araştırmalarında kötü muamelede bulunma riski yüksek olan annelerin kanıta dayalı, teknolojiye uyarlanmış bir ebeveynlik müdahalesine katılıp katılmayacağı ve bundan fayda sağlayıp sağlamayacağı konusunda bilgi elde etmek amaçlanmış, uygulamanın ebeveynlik becerilerini iyileştirip iyileştiremeyeceği ve yüksek riskli anneler ve bebekleri arasında çocuk istismarı potansiyelini azaltıp

azaltamayacağı değerlendirilmiştir. Çalışmada Baby-Net, Oyun ve Öğrenme Stratejileri (PALS) programının, internet uyarlaması olan e-PALS Infant-Net programının 11 oturumluk iki dilli versiyonu kullanılmıştır. Baby-Net bebeğin işaretlerini anlamayı, sıcak ve hassas davranışlarla karşılık vermeyi, bebeklerin ilgisini sürdürmeyi ve fiziksel oyunlarla bebeğe karşı zengin sözel içeriği olan cümleler kullanmayı öğretmektedir. Uygulama video tabanlı örnekler, bireyselleştirilmiş geri bildirim kullanan check-in soruları, ev ödevi eylem planları, anne-bebek etkileşimini gösteren videoya kaydedilmiş uygulamalar ve koç görüşmelerini içermektedir. Ön ve son test değerlendirmelerinde, anne, bebek ve aile özelliklerinin incelenmesine yönelik doğrudan gözlemlerin yanı sıra anne, bebek ve aile işlevlerine ilişkin ölçekler de kullanılmıştır. Eğitimli değerlendiriciler, annelerle hem ön hem de son değerlendirmeleri tamamlamak için 2 saatlik bir ev ziyareti gerçekleştirmiş ve veriler regresyon analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Dahil edilen web/ internet tabanlı uygulamalara dair çalışmaların özeti

	Makale	Teknoloji	Örneklem (N, cinsiyet, yaş)	Müdahale Biçimi ve Uygulama Süresi	Yöntem	Ölçme Araçları	Sonuç
1	Gülirmak ve Orak (2020)	Web tabanlı uzaktan eğitim	N = 60 (34 K, 26 E ebeveyn) 18-65 yaş DG: n = 30 (19 K, 11 E) KG: n = 30 (15 K, 15 E) 15 kadın, 15 erkek ebeveyn	Ebeveynlerin duygusal istismar konusundaki farkındalığını ve çocuk yetiştirmeye yönelik uygun tutumlarını artırmak için geliştirilmiş ve görseller, seslendirmeler, videolar ve yazılı materyaller içeren 6 haftalık web tabanlı uzaktan eğitim olarak sunulmuştur. Uygulama 15-24 dk arasında değişen süreye sahip 6 modülden oluşmaktadır.	Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır.	Kişisel Özellikler Formu, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği [Parental Attitude Research Instrument], Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği [Recognition of Emotional Maltreatment Scale]	6 haftalık web tabanlı uzaktan eğitimin, ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve duygusal istismar konusundaki farkındalığını artırdığı saptanmıştır.
2	Baggett ve ark. (2017)	İnternet tabanlı ebeveynlik uygulaması Baby-Net	N = 140 anne*	Baby-Net, Oyun ve Öğrenme Stratejileri (PALS) programının, internet uyarlaması olan e-PALS Infant-Net programının 11 oturumluk iki dilli versiyonudur. Uygulama video tabanlı örnekler, bireyselleştirilmiş geri bildirim kullanan check-in soruları, ev ödevi eylem planları, anne-bebek etkileşimini gösteren videoya kaydedilmiş uygulamalar ve koç görüşmelerini içermiştir.	Ön test-son test kontrol gruplu tam deneysel model kullanılmıştır.	Demografik Bilgi Formu, Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği [Conflict Tactics Scale], Gelişim Kavramları Anketi [Concepts of Development Questionnaire], Doğum Sonrası Depresyon Tarama Ölçeği [Postpartum Depression Screening Scale], Kişisel İlişkiler Envanteri [Personal Relationship Inventory], Pearlın Yeterlik Ölçeği [Pearlin Mastery Scale], Çocuk İstismarı Potansiyeli Envanteri [Child Abuse Potential Inventory], Landry Ebeveyn-Çocuk Etkileşim Ölçeği [Landry Parent-Child Interaction Scale]	Uygulama olumlu ebeveynlik davranışını artırmış ve çocuk istismarı potansiyelini azaltmıştır.
3	van Rosmale n- Nooijens ve ark. (2017)	İnternet tabanlı kendine yardım uygulaması "Feel the ViBe" (Şiddeti)	N = 40 ergen ve genç yetişkinler 12-25 yaş DG: 1 erkek 19 kadın KG: 20 kadın Ön-son test analizine dahil olanlar: N = 14	Feel the ViBe (FtV), aile içi şiddete maruz kalan ergen ve genç yetişkinler için ücretsiz olarak kullanılabilen bir kendine yardım uygulamasıdır. Uygulama 12 hafta süresince kullanılmıştır.	Ön test-son test kontrol gruplu tam deneysel model kullanılmıştır.	Olayların Etkisi Ölçeği [Impact of Event Scale], Symptom CheckList-90-R (SCL-90) ölçeğinin anksiyete ve depresyon alt ölçekleri	Katılımcı oranı oldukça düşük olduğu için etkililiği konusunda kesin sonuçlar olmamakla birlikte katılımcılar

		Yendiğini Hisset)	Grup 1: n = 8 Grup 2: n = 6				tarafından kabul edilebilir bir uygulama olduğu bildirilmiştir (5%47, 9/19).
4	Al-Dabaan ve ark. (2016)	Web tabanlı çocuk koruma eğitimi programı	n = 82 dış hekim (37 E, 45 K) ≤30- 60 yaş	Eğitim programı, dış hekimlerine yönelik olup hem işitsel hem de görsel materyaller birlikte sunulmuştur. Eğitim paketinin didaktik bileşeni 8 modülden oluşmuştur.	Tek grup ön test-son test deneysel desen kullanılmıştır .	Her modülde sunulan konu materyaliyle ilgili sekiz soru seti ve katılımcılara 1 ay sonra gönderilen 11 soruluk anket.	Eğitim çocukların 7korunmasına 8yönelik bilginin 9artmasında ve tutumların değişmesinde etkili olmuştur.
5	Rheingold ve ark. (2015)	Web tabanlı çocuk istismarını önleme eğitimi	Ön-son teste katılım: N = 306 3 aylık takibi tamamlayan: n = 267 18-64 yaş (%85 K, %15 E)	Bu çalışmada, mevcut bir ÇÇİ önleme programı olan Stewards of Children'ın web tabanlı ve yüzyüze bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Web tabanlı eğitim katılımcılar tarafından 2 hafta içinde tamamlanmıştır.	Ön test-son test kontrol gruplu tam deneysel model kullanılmıştır .	Demografik Bilgi Formu, Çocukluk Dönemi Cinsel İstismarına İlişkin Mitler Ölçeği [Childhood Sexual Abuse Myths Scale], Çocukluk Dönemi Cinsel İstismar Bilgi Anketi [Childhood Sexual Abuse Information Questionnaire], Çocukluk Dönemi Cinsel İstismar Önleme Davranışları ile ilgili 21 soru	Çocuk bakımı uzmanlarına yönelik kısa süreli eğitimler ÇÇİ önlemek için etkili bulunmakla birlikte yüz yüze ve web tabanlı eğitim yöntemleri arasında hiçbir fark saptanmamıştır.
6	Mast ve ark. (2014)	Web tabanlı ebeveynlik becerileri programı	N = 7 aile (5 Anne/üvey anne, 2 Baba/üvey baba) Web tabanlı (I- InTERACT): n = 4 İnternet Kaynakları Kullanılan Karşılaştırma grubu (IRC): n = 3	Web tabanlı I-Interact programı 10 ana oturum, isteğe bağlı 5 ek oturumdan oluşmaktadır. I-InTERACT programı, İnternet tabanlı bir program olarak tasarlanmıştır.	Ön test-son test kontrol gruplu tam deneysel model kullanılmıştır .	İkili Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi Kodlama Sistemi [Dyadic Parent-Child Interaction Coding System], Eyberg Çocuk Davranış Envanteri [Eyberg Child Behavior Inventory], Çocuk Davranışı Kontrol Listesi [Child Behavior Checklist]	Web tabanlı ebeveyn becerileri eğitimi ebeveyn-çocuk etkileşimlerini iyileştirmede ve çocuğun davranış problemlerinin yoğunluğunu azaltmada etkili bulunmuştur.
7	Müller ve ark. (2014)	Web tabanlı çocuk istismarını önleme eğitimi "Cool and Safe"	N = 286 çocuk (141 E, 145 K) 8-11 yaş DG: n = 137 KG: n = 149	"Cool and Safe", ilkökul çağındaki çocukları hedefleyen bir önleme programıdır. Uygulama önceden tasarlanmış bir sırayla tamamlanması gereken beş tematik birime ayrılmıştır. Tüm programın tamamlanması yaklaşık iki saat sürecek şekilde ayarlanmıştır.	Ön test-son test kontrol gruplu iki kez ölçüm içeren 2 (Grup) × 2 (Ölçüm Süresi) karma faktörlü tasarım kullanılmıştır.	Dokuz maddelik öz bildirim anketi, Davranışsal niyeti ölçen 4 örnek durum, Bireysel kaygı düzeyini değerlendirmek için beş maddelik ölçek, Duygu Farkındalığı Anketi [Emotion Awareness Questionnaire], "Cool and Safe"i kabul etme derecelerini belirleyen tek soruluk anket.	Eğitim ÇÇİ hakkında bilgi düzeyini ve güvenli davranışları artırmıştır. Çocuklar eğitimi kabul edilebilir olarak değerlendirmiş ve çocukların duygularını daha az gizledikleri bildirilmiştir.
8	Delaney ve ark. (2012)	Ebeveynler için Web tabanlı hizmet öncesi eğitim	N = 92 koruyucu ebeveyn aday (%60 K, %40 E) DG: n = 41 KG: n = 51	Çalışmada, yaygın olarak kullanılan bir hizmet öncesi eğitim programından bir oturumun çevrim içi ve sınıf versiyonlarının etkililiği karşılaştırılmıştır. "Çocuk İstismarı ve İhmali" başlıklı hazırlanan çevrim	Ön test-son test kontrol gruplu deneysel model kullanılmıştır .	Demografik Bilgi Anketi, Çocuk İstismarı ve İhmali Bilgisi, Empati ve Perspektif Anketi [Knowledge of Child Abuse and Neglect, Empathy & Perspective Questionnaire, User Satisfaction Questionnaire],	Çevrim içi eğitim çocuk istismarı ve ihmali bilgi düzeyini artırmada yüz yüze eğitimden daha etkili bulunmuştur.

				İçerik, üç entegre eğitim bölümünden oluşmaktadır. Çevrim içi kurs modülü 2 saat sürmüştür.		Kullanıcı Memnuniyet Anketi.	
9	Kenny (2007)	Çocuklara kötü muamele konusunda Web tabanlı eğitim	N = 105 lisans ve lisansüstü psikolojik danışmanlık öğrencisi 20-59 yaş (%95 K, %5 E)	Çalışmada, eğitim ve psikolojik danışmanlık alanındaki öğrencileri çocuk istismarı ve ihbar uygulamaları konusunda eğitmek için bir program geliştirilmiştir. Çevrim içi eğitim, çeşitli bölümlere ayrılmış 87 sayfalık bilgidir oluşmuştur ve yaklaşık 1 saatlik sürede uygulanmıştır.	Tek grup ön test-son test deneysel desen ve nitel araştırma deseni.	Zorunlu Bildirimci Eğitici Değerlendirmesi Anketi [Mandated Reporter Tutorial Formative Evaluation], Eğitimde sunulan bilgileri değerlendiren 20 çoktan seçmeli soru.	Eğitim, psikolojik danışmanlık öğrencilerinin çocuk istismarı konusundaki bilgi düzeylerini artırmıştır.

Not. DG = Deney Grubu; KG = Kontrol Grubu; YO = Yaş ortalaması; K = Kadın; E = Erkek; * = Yazarlar tarafından demografik bilgiler verilmemiştir.

Genel olarak, bu çalışmanın sonuçları, çocuklara kötü muamele için yüksek risk taşıyan annelerin çoğunluğunun müdahaleye katıldığını göstermiştir. Yüksek riskli anneler (n = 31) içerisinde hedeflenen müdahaleden daha fazlasını alanlarda, diğer annelere kıyasla önemli ölçüde daha fazla pozitif ebeveynlik davranışı gözlenmiş (b = .35; p < .05; f₂ = .16, orta etki) ve çocuk istismarı potansiyelinde azalma (b = -.48; p < .01; f₂ = .28, orta etki) görülmüştür.

van Rosmalen-Nooijens ve arkadaşları (2017) internet tabanlı kendine yardım uygulaması "Feel the ViBe"nin (FtV) etkililiğini değerlendirmişlerdir. FtV, aile içi şiddete maruz kalan ergen ve genç yetişkinler için ücretsiz olarak kullanılabilen, internet tabanlı bir kendine yardım uygulamasıdır ve üç ana hedefi bulunmaktadır: (1) Bilgi sağlamak, (2) akran desteği sunmak ve (3) katılımcıları ihtiyaçlarına uygun sağlık hizmetleri bulmaları için desteklemektir. Katılımcılar FtV'ye herhangi bir bilgisayardan erişebilmiş ve uygulamayı 12 hafta süresince kullanmışlardır. Web'de 12 hafta kaldıktan sonra katılımcılar çoğunlukla FtV'nin varlığından duydukları memnuniyeti dile getirmiş (%58, 11/19) ancak sadece %16'sı (3/19) FtV'nin sorunlarını çözmelerine yardımcı olduğunu düşünmüştür. FtV, 1-10 Likert ölçeğine göre ortalama 7,47 (6-9 aralığında) puan almıştır. Bu çalışmada katılımcıların tümü aile içi şiddete maruz kalmış ve evdeki durumlarının farkına vardıkları için koşullarını nasıl değiştirecekleri ile ilgili yardım aramışlardır. Araştırmacılar tarafından FtV'nin, kapsamlı kaynaklar olmadan kolayca uygulanabileceği ve halk sağlığı hizmetleri alanına uyarlanabileceği öne sürülmüştür.

Al-Dabaan ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada (2016) çocuk istismarı ve ihmali ve çocuğu koruma konusunda web tabanlı bir eğitim programının Suudi Arabistan'daki dış hekimlerinin bilgi ve uygulamaları üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ön test ve son test ölçümlerini değerlendirmek için eşleştirilmiş veriler için parametrik olmayan Wilcoxon işaretli sıralama testi kullanılmıştır. Dış hekimlerinde çocuk koruma eğitim programına katıldıktan sonra önceki bilgi düzeylerine göre önemli bir artış görülmüş (p < .001) ve eğitimin çocukların korunmasına yönelik bilginin artmasında ve tutumların değiştirilmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın bir aylık takibinde eğitim programına dair olumlu tutumlar devam etmiş ve son bir ayda şüpheli çocuk istismarı ve ihmali vakalarının bildiriminde artış olmuştur. Katılımcıların %21'i uygulamalarında bir çocuk koruma politikası benimsemiş veya benimsemeyi planlamaktadır, %29'u programı tamamladıktan sonra çocuk koruma konusunda liderlik edecek bir personel belirlemişlerdir. Bununla birlikte, neredeyse tüm katılımcılar günlük uygulamalarında çocuk istismarı ve ihmali (Çİİ) belirtilerinin farkına varmışlardır ve katılımcıların %27,4'ü eğitimden sonraki süreç içerisinde şüpheli bir Çİİ vakası bildirmişlerdir.

Rheingold ve arkadaşları 2015 yılında hem yüz yüze hem de web tabanlı formatlarda sunulan mevcut bir çocuk cinsel istismarını (ÇCİ) önleme programı olan Stewards of Children'in çocuk bakım uzmanlarının ÇCİ önleme ile ilgili bilgi, tutum ve davranışları da dahil olmak üzere birincil ve ikincil önleme çabaları üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Stewards of Children programı, ÇCİ'nin önlenmesinde birincil sorumluluğu ebeveynler ve çocuk bakım uzmanları da dahil olmak üzere çocuklarla ilgilenen yetişkinlerin alması gerektiğini vurgulayan bir yaklaşıma dayanır. Uygulamanın sonuçları incelendiğinde hem yüz yüze sunulan hem de web tabanlı Stewards of Children programı istismara dair bilgi, tutum ve önleyici davranışlar üzerinde etkili olmuştur. Çalışmada 3 aylık değerlendirmeleri tamamlayan ve tamamlamayan katılımcıları temel değişkenler açısından karşılaştırmak için ki-kare analizleri kullanılmıştır. Stewards'ın etkinliğini belirlemek için ise karma etkili regresyon modeli kullanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler eğitimden hemen sonra ve 3 aylık takipte ÇCİ önleme ile ilgili bilgilerin korunduğunu göstermiştir ($\beta = .54$, SE = .17, t (558) = 3,18, p = .002). ÇCİ

konusunda bilgi ve önleyici davranışlara yönelik eğitim yöntemleri (örn. yüz yüze ve web tabanlı) arasında ise herhangi bir fark bulunmamıştır ($\beta = .42$, $SE = .65$, $t(198) = .65$, $p = .518$).

İstismara bağlı kafa travmasını (İBKT) önlemek amaçlı, Mast ve ark. (2014) tarafından olumlu ebeveynlik ve işlevsel çocuk davranışlarını geliştirmek üzere canlı koçluk uygulamalarını içeren web tabanlı bir müdahalenin pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir. Çalışma olumlu ebeveynlik becerilerini ve tutarlı disiplin yöntemlerini vurgulayan web tabanlı InTERACT programı ve çeşitli web tabanlı kaynaklara bağlantılar içeren internet kaynaklarına erişim grubu olarak iki yaklaşımın karşılaştırılmasını içermektedir. Web tabanlı I-Interact programı 10 ana oturum, isteğe bağlı 5 ek oturumdan oluşmaktadır. I-InTERACT programı, olumlu ebeveynlik becerilerini ve tutarlı disiplin yöntemlerini öğretmek amacıyla internet tabanlı bir program olarak tasarlanmıştır. IRC, travmatik beyin yaralanmaları ile ilgili eğitim materyali, dernekler, destek grupları, iyileşme ve başa çıkma becerileri ve ebeveynlik kaynakları dahil olmak üzere çeşitli web tabanlı kaynaklara bağlantılar içeren bir web sitesi çalışmasıdır. Araştırma tamamlandığında InTERACT ebeveynlik becerileri programında yer alan ebeveynler, internet kaynaklarına erişim alan ebeveynlere göre önemli ölçüde daha fazla olumlu ebeveynlik davranışı ve daha az istenmeyen davranış göstermiştir. Ayrıca ebeveynlik becerileri müdahale grubundaki çocuklar, diğer gruptaki çocuklara kıyasla ebeveynlerin komutlarına daha uyumlu yanıt vermişlerdir.

Müller ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilen "Cool and Safe"nin temel amacı ilkökul çağındaki çocuklara yönelik güvenli davranışlar, uygun ve uygunsuz dokunuşlar, iyi ve kötü sınırlar hakkında bilgi vermek olan web tabanlı çocuk cinsel istismarını önleme programıdır (Müller ve ark. 2014). Çalışmada etkililiği değerlendirmek için ön test ve son test sonuçlarında t testi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda verilen eğitimin cinsel istismar konusunda bilgiyi artırdığı ($t(136) = 9.93$, $p < .001$, $d = 1.24$) ve güvenli davranış stratejilerini öğrettiği ($t(136) = 6.54$, $p < .001$, $d = .76$) görülürken, çocukların duygularını gizleme davranışlarında da kontrol grubuna kıyasla bir azalma tespit edilmiştir ($t(136) = 3.91$, $p < .001$, $d = .46$).

Delaney ve arkadaşları (2012) yürüttükleri pilot çalışmada koruyucu ebeveyn adayları için yaygın olarak kullanılan bir hizmet öncesi eğitim programının çevrim içi ve sınıf versiyonlarının etkililiğini karşılaştırmışlardır. Bu çalışmada, online eğitim formatının, katılımcıların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgilerini ve biyolojik ebeveynlere yönelik empatilerini geliştirmede sınıf formatı kadar etkili olup olmadığı değerlendirilmiştir. Çalışmanın değerlendirilmesinde kovaryans analizi (ANCOVA) ve çok değişkenli kovaryans analizi (MANCOVA) kullanılmıştır. Çocuk İstismarı ve İhmali başlıklı hazırlanan çevrim içi eğitim "çocuklara kötü muameleyi anlamak, biyolojik ebeveynler ile empati kurmak ve kötü muameleyi tanıma ve bildirme" isimli üç entegre eğitim bölümünden oluşmuştur. Eğitimin sonunda ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgilerini artırmada çevrim içi öğretimin yüz yüze öğretimden daha etkili olduğu bulunmuştur ($F(1, 89) = 22.85$, $p < .00$).

Kenny (2007) lisans ve lisansüstü psikolojik danışmanlık öğrencilerine çocuklara kötü muamele konusunda Web tabanlı bilgi sunmanın etkililiğini belirlemek amacıyla kısa süreli çevrim içi bir eğitim düzenlemişlerdir. Eğitim öncesi ve sonrasında yapılan değerlendirmelerde t testi ve Wilcoxon işaretli sıralama testleri kullanılmıştır. Yapılan ön test (15.3 ± 1.4) ve son test (17.8 ± 1.8) sonuçlarına göre Web tabanlı eğitimden sonra psikolojik danışmanlık öğrencilerinin çocuklara kötü muamele konusundaki bilgilerinde önemli ölçüde artış belirlenmiştir ($t(103) = 12.17$, $p < .001$).

Hibrit Uygulamalar

Değerlendirilen çalışmaların %14'ünü ($n = 3$) hibrit uygulamalar oluşturmaktadır. Schein ve ark. (2022) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 salgını sırasında, küçük çocukları olan ailelere yönelik sanal olarak sunulan ev ziyareti hizmetlerinde ebeveyn duyarlılığını artırmayı hedefleyen ve kısa bir önleme/müdahale programı olan Bağlanma ve Biyodavranışsal Yetişim (ABC) programının etkili olup olmadığı incelenmiştir.

Uygulamanın etkinliğini ölçmek için ABC uygulanmadan önce ve sonra, ebeveyn koçları duyarlılık analizi yapmışlardır. ABC gözlemsel duyarlılık analizler, hibrit ABC grubu için ABC sonrası 27 gözlemsel duyarlılık değerlendirmesiyle eşleştirilmiştir. ABC'yi tamamen tele-sağlık yoluyla almış olan aileler için ($n = 43$), ebeveyn davranışlarını TeleABC öncesinden sonrasına kadar karşılaştırmak için t testleri yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda TeleABC öncesinden (3.35 ± 1.25) sonrasına (3.93 ± 1.01) kadar liderliği takip etmede anlamlı bir artış olmuştur ($t(42) = 2.90$, $p < .01$). Ayrıca TeleABC öncesinden ($1.81 \pm .96$) sonrasına ($1.47 \pm .83$) kadar müdahalecilikte anlamlı bir düşüş olmuştur ($t(42) = 2.15$, $p < .05$). Bu bulgular, ABC'nin kısa süreli hedefe yönelik müdahalesinin tele-sağlık yoluyla başarılı bir şekilde uygulanabileceğini göstermiştir (Schein ve ark. 2022).

Şenol ve Üstündağ (2021) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 pandemi sürecinde 4-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin sosyal medya uygulamaları ve programları aracılığıyla çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve

farkındalıklarını artırmak amaçlanmıştır. Deney grubundaki katılımcılara her gün sırasıyla çocuk ihmali, fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar konularında WhatsApp aracılığıyla üçer mesaj gönderilmiş ve Zoom üzerinden dört oturumda aynı konularda ve aynı sırayla detaylı bilgiler ve konu örneklerini içeren online eğitim verilmiştir. Ön test-son test ölçümleri alınarak yapılan t testi ve Wilcoxon İşaret Testi analizleri sonucunda kontrol grubundaki ebeveynlerin ön test ile son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken ($p > .05$) deney ve kontrol grubundaki ebeveynlerin ön ve son test puanları arasında deney grubunun lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($Z = 3.916$; $p < .05$). Bu bulgudan yola çıkılarak araştırmacılar uygulanan eğitimin ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi ve farkındalıklarını etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Tablo 2: Dahil edilen hibrit uygulamalara dair çalışmaların özeti

	Makale	Teknoloji	Örneklem (N, cinsiyet, yaş)	Müdahale Biçimi ve Uygulama Süresi	Yöntem	Ölçme Araçları	Sonuç
1.	Schein ve ark. (2023)	Tele-sağlık-Hibrit Uygulama	N = 70 aile* 27 aile (tamamen tele sağlık) 43 aile (yüz yüze/tele sağlık)	Uygulama 6-24 aylık (ABC-Bebek) veya 24-48 aylık (ABC-Çocuk) çocukları ile birlikte erken dönemde olumsuz yaşam olayları deneyimlemiş ebeveynler için telesaglık veya hibrit uygulamalı ev ziyareti programı uygulanmıştır. Uygulama 10 oturum sürecek biçimde ayarlanmıştır.	Ön test-son test kontrol gruplu deneysel model kullanılmıştır.	7 araştırmacı tarafından ebeveyn duyarlılık değerlendirmesi likert biçiminde kodlanmıştır.	Ebeveyn duyarlılığında artış sağlanmıştır.
2.	Şenol ve Üstündağ (2021)	WhatsApp ve Online Eğitim Programı	N = 67, 4-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveyn DG: n = 32 (28 K, 4 E) YO = 34.0 KG: n = 35 (30 K, 5 E) YO = 34.03	COVID-19 pandemi sürecinde ebeveynlerin bilgi ve farkındalıklarını artırmak amacıyla tasarlanmış "Çocuk İhmal ve İstismarı WhatsApp ve Online Eğitim Programı" çocuk ihmali, fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar içerikli WhatsApp mesajları gönderilerek ve Zoom üzerinden 4 oturumluk online eğitim verilerek uygulanmıştır.	Ön test, son test ve kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır.	Kişisel Bilgi Formu, Ebeveynlere Yönelik Çocuk İhmali ve İstismar Farkındalık Ölçeği [Child Neglect and Abuse Awareness Scale for Parents], Ebeveyn İstismarı Ölçeği [Parental Abuse Scale]	Uygulanan eğitim ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgi ve farkındalıklarını artırmıştır.
3.	Kang ve ark. (2020)	Hibrit Uygulama (CSAPE-H) Mobil uygulama ve Web uygulaması	N = 83 (46 K, 37 E) öğrenci DG: n = 48 (25 K, 23 E) 10-11 yaş KG: n = 35 (21 K, 14 E) 10-11 yaş	Web tabanlı ve akıllı telefon tabanlı uygulamalar arasında eşzamanlı erişime sahip hibrit uygulama (app) kullanılmıştır. Uygulama 40 dk'lık 5 oturum, 30 dk'lık son oturum ve 16 sorudan oluşan 10 dk'lık değerlendirme bölümünü içermektedir.	Ön test, son test ve kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır.	Demografik Bilgi Anketi, ÇCI Bilgi Ölçeği [CSA Knowledge Scale], ÇCI'na Karşı Kendini Koruyucu Davranışlar Ölçeği [Scale of Self-Protective Behaviors Against CSA], Eğitimden Memnuniyet Anketi.	Çocuk cinsel istismarı eğitimi, sınıfta veya hibrit uygulama ile alanların bilgi düzeyi artmıştır. CSAPE-H geleneksel ders alan çocuklara göre kendini koruma davranışlarında daha etkili olarak belirlenmiştir. CSAPE-H uygulaması çocukların öz bakım becerileri geliştirmiştir.

Not. DG = Deney Grubu; KG = Kontrol Grubu; YO = Yaş ortalaması; K = Kadın; E = Erkek; * = Yazarlar tarafından demografik bilgiler verilmemiştir

Kang ve arkadaşları 2020 yılında hibrit bir uygulama (CSAPE-H) kullanarak bir çocuk cinsel istismarı önleme (ÇCİÖ) eğitim programının etkilerini test etmeyi amaçlanmışlardır. Çalışmanın ana odağı, öz bakım yoluyla çocukların güvenliğini sağlayan ve teşvik edici bir sağlık eğitimi vermektir. Bu çalışmada öz bakım, kişinin kendisi için bağımsız olarak gerçekleştirdiği bireysel bir faaliyet kabul edilmiş ve öğrencilerin ÇCİ'yi önlemek için bilgi edinme ve kendini koruyucu davranışlarda bulunma becerisi olarak tanımlanmıştır. Çalışmada 5. sınıf öğrencilerinin cinsel istismarı önlemeye yönelik bilgileri ve cinsel istismara karşı kendilerini koruyucu davranışları incelenmiştir. Deney grubuna mobil ve web tabanlı uygulamayı birlikte içeren hibrit bir uygulama

kullanılarak altı oturumluk ÇCIÖ eğitimi verilirken kontrol grubuna sınıf ortamında bir ders esnasında program uygulanmıştır. CSAPE-H'nin etkililiği ön test ve son test anketleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Uygulama sonundaki sonuçlara bakıldığında katılımcıların ÇCI bilgisi, her iki grupta da önemli ölçüde artmıştır ($t = 2.26$, $p = .027$). Ayrıca, uygulama yoluyla çocukların öz bakım becerileri geliştirilmiştir. ÇCI bilgisi ve ÇCI 'ye karşı kendini koruma davranışları arasındaki farkı karşılaştırmak için t testi kullanılmıştır. İki grup arasında ÇCI'ye karşı kendini koruma davranışlarında anlamlı farklılık gözlenmiş, kendini koruma davranışlarının alt boyutlarının "ayırt etmeyi anlama" ve "güvenli ve güvensiz durumlarda davranış" anlamlı düzeyde artmıştır ($t = 2.62$, $p = .010$). Bu sonuçlardan yola çıkarak CSAPE-H'nin ilkökul öğrencileri için, özellikle kendini koruma davranışlarında etkili olabileceği vurgulanmıştır (Kang ve ark. 2020).

Mobil Uygulamalar

Değerlendirilen çalışmaların %9'unu ($n = 2$) mobil uygulamalar oluşturmaktadır. Tablo 3'te derlemeye dahil edilen çalışmaların bir özeti yer almaktadır. Malamsha ve ark. (2021) Tanzanya'daki küçük çocukları (<5 yaş), ebeveynleri ve bakıcıları cinsel istismarı önleme konusunda eğitmek için sosyokültürel olarak uygun, mobil tabanlı bir oyun geliştirmeyi amaçlamıştır. HappyToto çocuk oyunu, anketler ve odak grup görüşmeleri yoluyla 18 yaş altı çocukları olan 111 ebeveyn/bakıcı ve 24 çocuk uzmanı ile birlikte tasarlanmıştır. Yapılan anketler sonucunda, ebeveynlerin ve bakıcıların geliştirilen oyuna ilgi gösterdiği ve ebeveynlerin çocuklarıyla cinsel istismar hakkında konuşma konusunda kendilerine olan güven düzeylerinde artış olduğu saptanmıştır ($p < .001$).

Moon ve ark. (2017) tarafından Kore'de yürütülen çalışmada cinsel istismarı önleme mobil uygulaması SAP_MobAPP'nin ilkökul çocukları için geliştirilmesi ve etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Deneysel gruba SAP_MobAPP kullanan bir eğitim, kontrol grubu A Web tabanlı cinsel istismarı önleme eğitimi ve kontrol grubu B ders kitabı tabanlı cinsel istismarı önleme eğitimi almıştır. Mobil uygulama tabanlı eğitim programında iç ve dış mekânlarda cinsel istismar konusunda ne yapmaları gerektiğini gösteren uygulamalara yer verilmiştir. Çalışmada veri analizinde deney grubu ile A ve B kontrol gruplarının homojenlik testi için ANOVA ve χ^2 testi yapılmıştır. İki grubun zaman içindeki etkinliği arasındaki fark tekrarlı ölçümler ANOVA ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte ($p > .05$) mobil uygulama eğitiminden sonra çocukların cinsel istismarını önleme konusundaki farkındalık ($F = .73$, $p = .490$) ve kaçınma becerilerinde ($F = .99$, $p = .379$) eğitimden hemen sonra ve dört hafta sonra artış gözlenmiştir.

Tablo 3: Dahil edilen mobil uygulamalara dair çalışmaların özeti

	Makale	Teknoloji	Örneklem (N, cinsiyet, yaş)	Müdahale Biçimi ve Uygulama Süresi	Yöntem	Ölçme Araçları	Sonuç
1.	Malamsha ve ark. (2021)	Mobil çocuk oyunu	Geliştirme aşamasında: N = 111 ebeveyn (58 K, 53 E) 20-41+ yaş Uygulama aşamasında: n = 32 ebeveyn (18 K, 14 E) n = 5 çocuk (2 K, 3 E) 3-5 yaş	HappyToto çocuk oyunu, Tanzanya'daki küçük çocukları (< 5 yaş), ebeveynleri ve bakıcıları cinsel istismarı önleme konusunda eğitmek için geliştirilmiştir. Oyun 3 seviyeden oluşmaktadır: Özel bölümler, ödülleri veya hediyeler ve güvenli bir ortam.	Karma yöntem araştırması kullanılmıştır. Ebeveynlere ön test-son test deneysel model uygulanmıştır. Çocuklarla oyun kullanımı ile ilgili görüşmeler gerçekleştirilmiştir.	Hem nitel hem de nicel verileri toplamak için anketler, odak grup görüşmeleri ve gözlemler kullanılmıştır.	HappyToto oyununun, ebeveynlerin ve çocukların cinsel istismarı önleme konusunda bilgi ve becerilerini geliştirmek için etkili bir teknoloji tabanlı müdahale olabileceği bildirilmiştir.
2.	Moon ve ark. (2017)	Cinsel İstismarı Önleme Mobil Uygulaması (SAP_Mob APP)	N = 45 10 yaş DG (SAP_MobAPP): n = 15 KG 1 (Web tabanlı): n = 15 KG 2 (Ders kitabı tabanlı): n = 15	Bu uygulama, çocuklara çocuk cinsel istismarını tanımayı öğretmek, çocukların istismardan kaçınma ve korunma becerilerini geliştirmek için tasarlanmıştır. İlkökul öğrencileri 3 hafta boyunca, haftada bir kez 40 dakika süresince eğitim almışlardır.	Ön test-son test ve kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır.	Cinsel İstismarın Tanınması Anketi [Recognition of Sexual Abuse Questionnaire], Cinsel İstismarı Önleme Becerileri Anketi [Skills to Avoid Sexual Abuse Questionnaire]	Çocukların cinsel istismarını önlemeye yönelik farkındalık ve becerilerinde artış belirlenmiştir.

Not. DG = Deneysel Grubu; KG = Kontrol Grubu; YO = Yaş ortalaması; K = Kadın; E = Erkek; * = Yazarlar tarafından demografik bilgiler verilmemiştir.

Tablo 4: Dahil edilen cep telefonu destekli uygulamalara dair çalışmaların özeti							
	Makale	Teknoloji	Örneklem (N, cinsiyet, yaş)	Müdahale Biçimi ve Uygulama Süresi	Yöntem	Ölçme Araçları	Sonuç
1.	Lefever ve ark. (2017)	Cep telefonu destekli ebeveyn-çocuk etkileşimi uygulaması	N = 371 anne ve çocuk Anne ortalama yaşı= 28.91 Çocuk ortalama yaşı: 4.56 (%44, %56 E) PCI (geleneksel): n = 113 C-PCI (cep telefonu destekli): n = 142 KG: n = 116	Çalışma, ev ziyaretlerini içeren ebeveyn-çocuk etkileşimleri uygulamasının cep telefonu ile desteklenmiş versiyonudur. Uygulamanın amacı ebeveynler ve çocuklar arasındaki olumlu etkileşimleri teşvik etmektir. Anneler, uygulama süresince ev ziyaretleri arasında haftada 5 gün, günde iki kez kısa mesaj ve en az bir telefon almışlardır.	Ön test, son test ve kontrol gruplu tam deneysel model kullanılmıştır.	Etkileşimli Ebeveynliğin Anahtarları Ölçeği [Keys to Interactive Parenting Scale], Ebeveyn-Çocuk Etkileşimleri Kontrol Listesi [Parent-Child Interactions Checklist], Çocuklar için Davranış Değerlendirme Ölçeği-2-Ebeveyn Rapor Ölçeği [Behavior Rating Scale for Children-2-Parent Report Scale], Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği [Child Behavior Rating Scale], Beck Depresyon Envanteri II [Beck Depression Inventory-II]	Ebeveyn duyarlılığında artış, yeni öğrenilen ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi, annenin depresyonundan düşüş, çocuklarda işbirlikçi davranışlarda artış ve dışsallaştırma davranışlarında azalma saptanmıştır.
2.	Bigelow ve ark. (2008)	Ebeveynlik müdahalelerini geliştirmek için cep telefonu kullanımı	N = 19 aile (anne) *	Planlı Aktiviteler Eğitimi (PAE), ebeveyn-çocuk etkileşimlerini geliştirmeyi amaçlayan beş oturumlu bir müdahaledir. Cep telefonu destekli PAE'de (CPAE) ise ailelere ev ziyaretlerine ek olarak kullanılmıştır. Süreçte haftalık ev ziyareti arasında en az bir kez Aile Koçlar, PAE kullanımları ve çocuk ile etkileşimleri hakkında konuşmak için aramış, ziyaretler olmadığında ek aramalar yapmış, haftanın beş günü, günde iki kez PAE stratejilerinin uygulanması için kısa mesaj gönderilmiş; haftada yaklaşık 3 gün, ebeveynler PAT ile ilgili bir uyarı almış, kalan 2 günde toplumdaki eğlenceli, ücretsiz aktiviteler, ipuçları ve öneriler içeren kısa mesajlar gönderilmiştir.	Ön test- son test kontrol gruplu deneysel model kullanılmıştır.	Planlı Aktiviteler Eğitimi Kontrol Listesi [Planned Activities Training Checklist], Ebeveyn Memnuniyet Anketi	Cep telefonu destekli PAE ebeveynlik davranışlarında iyileşmeye katkıda bulunmuştur.

Not. DG = Deney Grubu; KG = Kontrol Grubu; YO = Yaş ortalaması; K = Kadın; E = Erkek; * = Yazarlar tarafından demografik bilgiler verilmemiştir

Cep Telefonu Destekli Uygulamalar

Değerlendirilen çalışmaların %9'unu (n = 2) cep telefonu destekli uygulamalar oluşturmaktadır. Tablo 4'te derlemeye dahil edilen çalışmaların bir özeti yer almaktadır. Lefever ve ark.'nın (2017) yaptığı çalışmada, Ebeveyn-Çocuk Etkileşimleri (PCI) müdahalesinin cep telefonu destekli versiyonunun (PCI-C) uzun vadeli ebeveynlik uygulamalarını, anne depresyonunu ve çocukların saldırganlığını iyileştirip iyileştirmediği değerlendirilmiştir. Çalışmada uygulamaların etkililiğini değerlendirme için regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda başlangıç ve 12 aylık takip arasında kontrol grubuna kıyasla her iki müdahale grubunda

da ebeveynlik becerilerinde gelişme (PCI için $\beta = .403$; SE = .090; $p < .001$; Cohen's $d = .58$ ve PCI-C için $\beta = .259$; SE = .090; $p = .004$; Cohen's $d = .352$) ve anne depresyonunda (PCI-C için $\beta = -.508$; SE = .119; $p < .001$ ve PCI için $\beta = -.271$; SE = .127; $p = .033$) azalma saptanmıştır. PCI-C grubundaki çocuklar, kontrol grubundaki çocuklara göre daha işbirlikçi ve daha az saldırgan olarak değerlendirilmiştir ($\beta = .187$; SE = .069; $p = .042$; Cohen's $d = .383$).

Bigelow ve arkadaşları (2008) ebeveynlerin ev ziyaretlerine aktif katılımını teşvik etmek için cep telefonlarının kullanımıyla desteklenmiş bir ebeveynlik programı olan Planlı Aktiviteler Eğitiminin (PAT) geliştirilmesini ve etkililiğinin test edilmesini amaçlamıştır. CPAT'te, ebeveyn koçlarının PAT müdahaleleri boyunca ailelerle iletişimi sürdürmelerine yardımcı olmak için ev ziyaretleri arasındaki telefon görüşmeleri ve günlük kısa mesajlar yoluyla cep telefonu müdahalesi geliştirilmiştir. Çalışmaya katılan 19 ailenin tamamında, ortalama başlangıç PAT puanı %0 ile %58 arasında değişmek üzere %32'dir. Müdahale sonrası ortalama doğru yüzdesi %52 olup, bu oran %11 ile %85 arasında değişmektedir. Uygulamanın sonuçlarına bakıldığında ebeveynler müdahalenin ele alındığı faaliyetlerde PAT kullanımlarını büyük ölçüde artırmıştır. Ebeveyn bildirimine göre PAT uygulaması ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimi yüksek oranda artırmıştır.

Diğer Uygulamalar

Çalışmaların %27'sini ($n = 6$) diğer uygulamalar oluşturmaktadır. Tablo 5'te dahil edilen çalışmaların özeti sunulmaktadır. Fujiwara ve ark. (2020) tarafından Japonya'da yapılan çalışmada doğumdan sonraki 2. ayda ebe, halk sağlığı hemşiresi veya eğitilmiş gönüllüler tarafından yapılan ev ziyaretlerinde bebek ağlaması, sallama ve boğmanın tehlikeleri hakkında eğitici bir video izletmenin doğum sonrası 4. ayda öz bildirim dayalı sallama ve boğma davranışlarını azaltıp azaltmadığı araştırılmıştır. İzletilen 11 dakikalık eğitim videosunda bebek ağlamasının özellikleri, sarsılma tehlikesi, bilgisayar grafikleri ve anatomik bir bebek kullanılarak sarsılmış bebek sendromunun anatomik mekanizmasının simülasyonu, boğulma tehlikesi ve ağlamaya nasıl tepki verileceği konularına yer verilmiştir. Dört aylık sağlık kontrolünde (eğitimden 2 ay sonraki izlemde) katılımcılara video, kendi bildirdikleri sallama ve boğma davranışları ve diğer ortak değişkenler hakkında bir anket uygulanmıştır. Videoyu izlemenin ve kendi bildirdikleri sarsma veya boğma davranışlarının etkileri çoklu lojistik regresyon kullanılarak analiz edilmiştir. Videoyu izleyen ebeveynlerin bebeklerini sallama olasılığı %74, bebeklerini boğma olasılığı %43 ve bebeklerini sallama veya boğma olasılığı %52 daha düşük bulunmuştur. Bebek ağlaması, sallama ve boğmanın tehlikeleri ve sallamanın anatomik mekanizması ile ilgili eğitim videosunun, bebekleri 4 aylıkken ebeveynlerin öz bildirim dayalı sallama ve boğma riskini yarıya indirebileceği sonucuna varılmıştır.

Perspektif almanın (başkasının durumuna ilişkin bilişsel farkındalık) ve empati kurma becerisinin, çocuklar için uyumlu işlevselliği geliştirmeye yardımcı olan hassas, işbirlikçi ve yapıcı ebeveyn olmada önemli özellikler olduğu fikrinden yola çıkarak Hamilton-Giachritsis ve ark. (2018) ebeveynleri bir çocuğun yerine koymak için sürükleyici sanal gerçeklik uygulaması kullanmış ve bu uygulamanın perspektif alma ve empati üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Anneler, sanal olarak 4 yaşındaki bir çocuk bedeninde görünmüş, çocukluğu birincil şahıs bakış açısından deneyimlemiş ve uygulamada sanal ve gerçek vücut hareketleri senkronize edilmiştir. Anneler onlara olumlu ya da olumsuz bir şekilde yanıt veren bir anne avatari ile etkileşime girmişlerdir. Katılımcılar, kendilerini bir çocuk gibi hissetmiş ve bunun çocuk olma perspektiflerini geliştirdiğini bildirmişlerdir. Katılımcıların olumsuz anne ile yaşadıkları deneyim onların empati düzeyinde artış sağlamış ve olumsuz anne avatari, katılımcılarda şiddete yönelik korku duygularının artmasına neden olmuştur. Araştırmacılar ebeveynlik davranışında değişikliğe yol açan empatideki herhangi bir gelişmenin, çocukların da gelişimsel sonuçlarını etkileme potansiyeline sahip olduğunu öne sürmüştür.

Undersma ve arkadaşları (2017) tarafından yürütülen çalışmada çocuklara kötü muamelelerin önlenmesi için yapılan erken ev ziyaretleri (EHV) süresince annelerin kullanması için sekiz adet 20 dakikalık bilgisayar destekli modül geliştirilmiştir. E- ebeveynlik programı kanıta dayalı müdahale yaklaşımları kullanılarak temel kötü muamele risk faktörlerine odaklanmak üzere tasarlanmıştır. Çalışmada gruplar arası farklılıkları değerlendirmek için genel doğrusal model F testleri kullanılmıştır. Tüm kötü muamele risk faktörü sonuçları, genelleştirilmiş doğrusal karma model büyüme eğrisi analizleri kullanılarak analiz edilmiştir. Uygulamanın etkililiği için 6 aylık ($t(281) = -0.68$, $p = .497$) ve 12 aylık ($t(281) = -0.453$, $p = .651$.) takip yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, bu çalışmada test edilen teknolojinin devam eden, yoğun EHV için etkili bir tamamlayıcı olmadığını göstermiştir ($p > .05$).

SafeCare, en fazla beş yaşında çocuğa sahip aileler için haftalık ev ziyaretleri sırasında yapılandırılmış davranış becerileri eğitimi yoluyla çocuklara kötü muameleyi -özellikle ihmali-azaltan kanıta dayalı bir ebeveyn eğitimi programıdır. Bu araştırmanın odak noktası olan SafeCare ebeveyn-bebek etkileşimi (PII) modülü, annelere bakma, konuşma, dokunma ve gülümseme gibi olumlu bağlanma davranışlarını artırmak amacıyla bebekleriyle

gelişimsel olarak uygun yollarla ilişki kurmayı ve bu davranışları teşvik etmeyi öğretir. Dijital bir resim çerçeveleri ise kendi kendini modelleme ilkesi aracılığıyla PII modülünü geliştirmek için kullanılan bir araçtır (Guastaferro ve ark. 2016). Dijital resim çerçevelerinin ebeveynlik becerilerini artırmadaki etkinliğini daha iyi anlamak amacıyla Guastaferro ve ark. (2016) tarafından çocuklara kötü muamele konusunda farklı risk düzeylerine sahip birden fazla annenin katılımı ile PII modülüne yapılan teknolojik iyileştirmenin (PII+) etkililiği araştırılmıştır. Kendi kendini modellemeye dayanan çerçeveler, SafeCare'in PII modülündeki istendik davranışları temsil eden anne-bebek çiftlerinin fotoğraflarını içerir. Bu çalışmada katılımcıların becerileri ev ziyaretçilerinin gözlemleri ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde hem standart PII hem de geliştirilmiş PII+ koşullarında gözlemlenen olumlu becerilerin ortaya çıkma yüzdesinin müdahalenin uygulanmasıyla birlikte arttığı ve PII+ uygulamasının 1 aylık takip süresince öğrenilen becerileri koruduğu görülmüştür. Aynı zamanda PII+ risk seviyesine bakılmaksızın becerileri uygulamaya çalışan ebeveynler için potansiyel olarak yararlı bulunmuştur.

Tablo 5: Dahil edilen diğer uygulamalara dair çalışmaların özeti

	Makale	Teknoloji	Örneklem (N, cinsiyet, yaş)	Müdahale Biçimi ve Uygulama Süresi	Yöntem	Ölçme Araçları	Sonuç
1.	Fujiwara ve ark. (2020)	Eğitici video	N = 5961 ≤19- 45+ yaş DG: n = 1634 (1627 K, 7 E) KG: n = 4327 (4,295 K, 32 E)	Bu uygulamada bebek ağlaması ve bebeğe verilecek doğru tepkilerinin ne olduğu konusunda bilgi sunmuştur. Öz bildirim dayalı bebek istismarını önlemek için bir ev ziyareti programında sarsma ve boğmanın anatomik mekanizmasını simüle eden 11 dakikalık eğitim videosu kullanılmış ve ebeveynlerin videoyu defalarca izleme fırsatı sağlanmıştır.	Ön test- son test kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır.	Katılımcılara araştırmacılar tarafından geliştirilen video, kendi bildirdikleri sarsma ve boğma davranışları ve diğer ortak değişkenler hakkında bir anket ve Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği [Edinburgh Postnatal Depression Scale] uygulanmıştır.	Eğitim videosunun bebeklerin fiziksel istismarını önleyebileceği belirlenmiştir.
2.	Hamilton Giachritsis ve ark. (2018)	Sürükleyici sanal gerçeklik (IVR)	N = 20 31-47 yaş 20 Anne	Sanal gerçeklik uygulaması ile anneler, çocukları ile kolay empati kurabilmeleri için küçük bir çocuk bedeninde görünerek sanal bir anne ile etkileşime girmiştir. Deneysel birinci aşamada (beş dakika), uygulama ile annelerin bedeni 4 yaşındaki sanal bir çocuk bedeni ile değiştirilmiştir. İkinci aşamada, katılımcılardan temel fizyolojik verileri almak için için durmaları/dinlenmeleri istenmiştir. Üçüncü aşamada, sanal avatar anne katılımcılara olumlu ya da olumsuz tepkiler vermiştir. İki gün sonra, ikinci oturumda aynı prosedür izlenmiştir.	Tek grup ön test- son test deneysel model kullanılmıştır.	Ebeveynlik Ölçeği Envanteri [Parenting Scale Inventory], empati testi Mind in the Eyes, Yetişkin Ergen Ebeveynlik Envanteri-2 [Adult Adolescent Parenting Inventory-2], yarı yapılandırılmış görüşme.	Olumsuz anne davranışının deneyimlenmesi bireylerin çocuklarına karşı empati düzeylerini artırmıştır.
3.	Ondersma ve ark. (2017)	Yazılım destekli E-beveynlik programı	N = 413 Anne YO = 23,6 DG (Teknoloji destekli): N = 142 YO = 23,8 DG (Geleneksel): n = 141	Çocuklara kötü muamelenin önlenmesi için yapılan erken ev ziyaretlerinin başlıca risk faktörlerine dikkat çekmek amacıyla anneler tarafından kullanılmak için geliştirilmiştir.	Ön test- son test kontrol gruplu tam deneysel model kullanılmıştır.	Katılımcı Memnuniyet Anketi, Çalışma İttifakı Envanteri-Kısa Form [Working Alliance Inventory-Short Form], Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım	Çalışmada test edilen teknolojinin yoğun erken ev ziyareti ile birlikte kullanımı etkili bulunmamıştır.

			YO = 23,2 KG: n = 130 YO = 23,6	Program bilgisayar üzerinden verilen 20 dakikalık sekiz modülden oluşmaktadır.		Ölçeği- Ebeveyn-Çocuk [Conflict Tactics Scales—Parent–Child version], Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği [Edinburgh Postnatal Depression Scale], Alkol, Sigara ve Madde Bağımlılığı Tarama Testi [Alcohol, Smoking, and Substance Involvement Screening Test], HOME ölçeği, Özbildirime dayalı kötü muamele risk faktörleri ölçülmüştür.	
4.	Guastafarro ve ark. (2016)	Dijital çerçeve	N = 4 çift (kötü muamele riski taşıyan anne ve çocuk) Anne yaş: 20-30 yaş Çocuk: ≤1 yaş *	Ebeveyn-bebek etkileşimi SafeCare PII modülü, annelerin bebekleriyle gelişimsel olarak uygun yollarla ilişki kurmayı ve olumlu davranışları teşvik etmeyi öğretir. Dijital bir resim çerçevesi kendi kendini modelleme ilkesi aracılığıyla PII modülünü geliştirmek için kullanılmıştır. Oturumların süresi, içeriğe ve annelerin becerilerdeki ustalığına bağlı olarak 45 ila 90 dakika arasında değişmiştir.	Tek denekli deneysel model kullanılmıştır.	Günlük Aktiviteler Kontrol Listesi [Daily Activities Checklist], Ev Ziyaretçisi Değerlendirme Formu [Home Visitor Assessment Form], Ebeveyn-Bebek Etkileşimi Memnuniyet Anketi [Parent-Infant Interaction Satisfaction Survey], Dijital Çerçeve Memnuniyet Anketi [Digital Frame Satisfaction Survey]	Kullanılan teknoloji SafeCare PII modülünün daha etkili olmasına katkı sağlamıştır. Dijital çerçeve kullanımı anne-bebek etkileşimini artırmıştır.
5.	Gaskin ve ark. (2012)	Dijital Çerçeve	N = 1 zihinsel engelli anne 23 yaş	Bu çalışmada dijital çerçeve yardımı ile SafeCare® PII modülü, teknolojiden ve kendi kendini modellemeden yararlanılarak, zihinsel engeli olan bir annenin ihtiyaçlarına göre uyarlanmıştır. Çalışma başlangıcından 8 hafta sonra tamamlanmıştır. Öğretilen becerileri değerlendirmek için 1 aylık, 2 aylık ve 3 aylık aralıklarla takip gözlemleri yapılmıştır.	Tek denekli araştırma modeli kullanılmıştır.	Gözleme dayalı Ev Ziyaretçisi Değerlendirme Formu.	Dijital çerçeve teknolojisi zihinsel engeli olan bir anne için SafeCare PII modülünün daha etkili olmasına katkı sağlamıştır. Dijital çerçeve destekli SafeCare® PII modülü, ebeveyn-bebek etkileşim becerilerinin artırmada etkili olmuştur.
6.	Calam ve ark. (2008)	Televizyon dizisi "Driving Mum and Dad Mad" Televizyon an veya Televizyon	N = 723 ebeveyn ve 723 çocuk (267 K, 456 E çocuk) GPE 1 (İlk ebeveynlik deneyi): n = 453	Driving Mum and Dad Mad, Grup olarak Triple P'ye katılan beş aileyi konu alan bir televizyon programıdır. Grup Triple P, 4 x 2 saatlik oturumlar, 3 haftalık 30 dakikalık telefon görüşmeleri ve son	Ön test- son test tam deneysel model kullanılmıştır.	Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği [Family Background Questionnaire], Eyberg Çocuk Davranış Envanteri [Eyberg Child	Çocuklarının davranışlarında, işlevsiz ebeveynlikte, ebeveyn öfke ve depresyonunda ve öz yeterlilikte önemli

	Web sitesinden erişim	Çocuk yaşı: 2-9 yaş GPE 2 (İkinci ebeveynlik deneyi): $n = 270$ Çocuk yaşı: 2-10 yaş	bir 2 saatlik gruptan oluşan 8 haftalık bir kurdur. GPE1 altı bölüm olup ve bölümlerin süresi 30 dakika, GPE2 ise beş bölüm olup bölümlerin süresi 60 dakika sürmüştür.		Behavior Inventory], Ebeveynlik Ölçeği [Parenting Scale], Ebeveyn Öfke Envanteri [Parental Anger Inventory], Ebeveyn Sorun Kontrol Listesi [Parental Problem Checklist], Ebeveynlik Görevleri Kontrol Listesi [Parenting Tasks Checklist], Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği [Depression Anxiety Stress Scale], İlişki Kalitesi İndeksi [Relationship Quality Index]	gelişmeler saptanmıştır.
--	-----------------------	--	---	--	---	--------------------------

Not. DG = Deney Grubu; KG = Kontrol Grubu; YO = Yaş ortalaması; K = Kadın; E = Erkek; * = Yazarlar tarafından demografik bilgiler verilmemiştir.

Gaskin ve arkadaşları (2012) ise dijital bir resim çerçevesi kullanarak SafeCare® ebeveyn-bebek etkileşimleri (PII) modülünün zihinsel engelli bir anne için uyarlanması ile ilgili bir çalışma yürütmüş ve programın potansiyel etkililiği ve uygulamanın kolaylığını incelemek amacıyla engelli bir anne ve bebeği ile çalışılmıştır. Modülün etkinliğini değerlendirmek için becerilere yönelik çoklu yoklama tasarımı kullanılmıştır. Çalışmada, annenin fiziksel becerilerde başlangıç seviyesine göre %83'ün üzerinde bir beceri artışı olmuştur. Anne, eğitimi tamamlandıktan sonra da eğitim aldığı becerilerde gelişme göstermeye devam etmiş ve fiziksel becerilerde %100 ve fiziksel olmayan becerilerde %83 becerileri gösterebilmiştir. 3 aylık takipte ise fiziksel ve fiziksel olmayan beceri setlerinde %90 ve %88,75 oranında artış gözlenmiştir. Dijital çerçeve destekli uyarlanmış SafeCare® PII modülü, bu çalışmada ebeveyn-bebek etkileşim becerilerinin iyileştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Calam ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan çalışmada; ebeveynlere çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunlarının önlenmesi ve azaltılmasında uygulaması gereken müdahaleleri öğreten ve olumlu ebeveynlik becerilerini teşvik edici bir program olan Triple P Pozitif Ebeveynlik Programı'na katılan aileleri konu alan "Driving Mum and Dad Mad" dizisini izleyen ebeveynlerden oluşan örnekleme ebeveyn özellikleri, çocuk değişkenleri ve program sonuçları arasındaki ilişkiyi incelemek ve uygulanan programın etkililiğini belirlemek amaçlanmıştır. Standart ve gelişmiş olarak ikiye ayrılan programda standart gruptakiler sadece diziyi izlemeleri için e-posta alırken gelişmiş programdaki grup, diziyi izlemenin yanı sıra ebeveynlik ile ilgili çalışma kitabı, web sayfaları, sesli ve görüntülü mesajlar almıştır. Çalışmada sonuç ölçümlerinin puanlarını başlangıçtan müdahale sonrasına ve başlangıçtan takibe karşılaştırmak amacıyla t testi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda her iki gruptaki ebeveynler de çocuklarının davranışlarında ($t = 9.626$, $df = 227$, $p < .001$), işlevsiz ebeveynlik davranışlarında ($t = 12.520$, $df = 220$, $p < .001$), ebeveyn öfke ($t = 11.403$, $df = 200$, $p < .001$) ve depresyonunda ($t = 4.339$, $df = 209$, $p < .001$) ve öz yeterlik inancında ($t = -14.634$, $df = 222$, $p < .001$) gelişmeler olduğunu bildirilmiştir. Çalışmanın 6 aylık takibinde ise iyileşmelerin devam ettiği görülmüştür. Ebeveynlik programlarında kullanılan medya müdahalelerinin, çocuklara yönelik kötü muameleyi önleme programlarına erişimi zor olan ailelere ulaşmak için yararlı bir araç olabileceği araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır.

Tartışma

Bu gözden geçirme çalışmasında çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde kullanılan teknolojik tabanlı uygulamalara odaklanan ön test-son test kontrollü tüm çalışmalar incelenmiştir. Dahil edilen 22 çalışmada web/internet tabanlı, hibrit, mobil, cep telefonu destekli ve diğer uygulamalar olmak üzere beş ana kategoride teknolojik uygulamanın test edildiği görülmüştür. Tespit edilen çalışmaların çoğu web/internet tabanlı uygulamalar olmuştur (Al-Dabaan ve ark. 2016, Baggett ve ark. 2017, Delaney ve ark. 2012, Gülürmak ve Orak 2020, Kenny 2007, Mast ve ark. 2014, Müller ve ark. 2014, Rheingold ve ark. 2015, van Rosmalen-Nooijens ve ark. 2017). Bu durumun önemli bir nedeni internetin anne-babalara ebeveynlik desteği vermek için birçok fırsat sunması (Nieuwboer ve ark. 2013) ile coğrafi uzaklık, ulaşım sorunları ve çocuk bakımına erişim dahil olmak üzere pek çok konuda önemli engellerle karşılaşabilen ebeveynler için tele-sağlığın kullanımı, sunulan hizmetlere daha fazla erişim sağlanmasını kolaylaştırması olabilir (Fogarty ve ark. 2022).

Çalışmalar incelendiğinde yüz yüze uygulamalara ek olarak cep telefonu uygulamalarının da eğitimlerde yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin, Lefever ve ark. (2017) ve Bigelow ve ark. (2008) ebeveynler ve çocukları ile çalıştıkları müdahale sürecine cep telefonu uygulamalarını dahil etmişlerdir. Bu yeni uygulamalar mevcut müdahale sürecinin iyileştirilmesine katkıda bulunmuştur. Ebeveynlik müdahalelerine cep telefonu uygulamalarının eklenmesi, yakın zamanda öğrenilen becerilerin tekrarını – diğer bir deyişle pratik edilmesini ve genellenmesini teşvik etmesi, ebeveynler ve müdahale personeli arasında daha sık iletişim kurulmasını kolaylaştırması ve müdahale ziyaretlerini planlamak için hızlı ve güvenilir bir yol sağlaması açısından fayda sağlamaktadır (Lefever ve ark. 2017). Aynı zamanda cep telefonu uygulamalarının birer hatırlatıcı ve pekiştirici bir görevi de sağladıkları söylenebilir. Ebeveynlik müdahalelerinin uygulanması için alınan mesaj ve aramalar uygulamaların sıklığının artmasına katkıda bulunduğu ve süreçte ebeveyn koçlarından daha sık gelen dönütler uygun davranışların sürdürülmesi için pekiştirici olduğu düşünülmektedir. Bu durum dış kontrol odaklı ve sosyal desteğe ihtiyaç duyan bireylerde daha yararlı olabilir. Ancak bu konuda yapılan araştırmaların kısıtlı sayıda olması ve ilgili çalışmalarda bu değişkenlere dair veri toplanmaması veya karşılaştırma yapılmaması sebebiyle kesin bir görüşe varılmamaktadır. Öte yandan istismarın önlenmesi için kullanılan hibrit uygulamaların bireylerin bilişsel ve davranışsal düzeyde gelişmesine katkı sağladığı önceki çalışmalarda belirlenmiştir (Kang ve ark. 2020, Schein ve ark. 2022, Şenol ve Üstündağ 2021). Hibrit uygulamalar, eğitimlere erişilebilirliği artırması nedeniyle kullanılabilirlik açısından da uygun araçlar olarak görülmektedir. İstismarı önlenmede kullanılan programların günlük yaşamdaki pratik kullanımlarının artırması için hibrit bir uygulama ile entegre edilmesi, hem mobil teknoloji hem de internet kullanılarak artan erişilebilirlik ile eğitim programlarının verimliliği artırabilir (Kang ve ark. 2020). Yapılan çalışmalarda teknolojik uygulamaların birlikte kullanımının bireylerin katılımını teşvik ederek uygulamaların etkililiğinin artmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Değerlendirilen ebeveynlik programı çalışmalarından birinde televizyon dizisinin kullanılması (Calam ve ark. 2008) toplumun ilgisinin ve en fazla erişiminin olduğu televizyonun yararlı bir müdahale aracı olarak seçilmesine örnek olmuştur. Bu örnekler göz önüne alındığında istismarı önlemede verilecek eğitimin etkili olabilmesi için hedef alınan grubunun ilgisini ve müdahaleye ulaşma kolaylığını dikkate almak önemli olmaktadır. Öte yandan incelenen çalışmalarda yenilikçi teknolojilerden sanal gerçeklik uygulaması, bireylerin çocuk bedenleri ile bütünleşmesi, onların bakış açılarını değiştirerek çocukları ile empati kurmalarını kolaylaştırabilmektedir (Hamilton-Giachritsis ve ark. 2018). Çocuklarına karşı daha empatik olan bireyler ise olumsuz davranışlardan kaçınma eğilimi gösterebilir. Yenilikçi uygulamalardan bir diğeri ise ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesinde dijital çerçevelerin kullanımınıdır (Gaskin ve ark. 2012, Guastafarro ve ark. 2016). Dijital çerçeveler, fotoğraflar yoluyla ebeveynlerin kendilerini model alarak ebeveynlik becerilerini geliştirmelerini esas alır. Ucuz ve kullanımının basit ama etkili olması nedeniyle dijital çerçevelerin, ebeveyn-bebek etkileşimlerini artırarak çocuğa istismar ve ihmalinin önlenmesine yardımcı araçlar olarak kullanılabilceği ilgili çalışmalarda ifade edilmektedir.

Bu çalışmanın önemli bir diğer bulgusu incelenen çalışmaların çoğunda sadece ebeveyn örneklemini ile yürütülmüş olduğunun belirlenmesidir (Bigelow ve ark. 2008, Fujiwara ve ark. 2020, Gaskin ve ark. 2012, Gülirmak ve Orak 2020, Hamilton-Giachritsis ve ark. 2018, Mast ve ark. 2014, Ondersma ve ark. 2017, Rheingold ve ark. 2015, Schein ve ark. 2022, Şenol ve Üstündağ 2021). Önleme programlarının başarısında ebeveynleri programa dahil etmenin ve programda tutmanın önleme çalışmalarında öncelikli olarak hedeflenen stratejilerinden biri olduğu söylenebilir (Calam 2008). Nitekim ebeveynlik programları, düşük, orta ve yüksek gelirli ülkelerde olumlu etkiler bırakmakla birlikte ve bu programların birincil, ikincil veya üçüncül müdahale olarak uygulanması çocuklara yönelik kötü muameleyi azaltmada etkili olmaktadır (Chen ve Chan 2015). Koruyucu faktörler ve ailenin güçlü yönleri, çocuk istismarı ve ihmali riskini azaltmaktadır (Ridings ve ark. 2016). Öte yandan, ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmaliye yönelik yanlış algıları ve olumsuz tutumları, düzenli aralıklarla uygulanan ve bireylerin eğitim düzeyine uygun kapsamlı eğitim programları ile değiştirilebilir (Keser ve ark. 2010).

İncelenen çalışmalarda teknolojik uygulamaların ev ziyaretleri yoluyla kullanıldığı görülmüştür (Bigelow ve ark. 2008, Fujiwara ve ark. 2020, Gaskin ve ark. 2012, Guastafarro ve ark. 2016, Lefever ve ark. 2017, Ondersma ve ark. 2017, Schein ve ark. 2022). Ev ziyareti programları, çocuklara kötü muamele riski taşıyan popülasyonlarda olumlu ebeveynliği desteklemektedir (Lefever ve ark. 2017). Ancak COVID-19 salgını sırasında ise küçük çocukları olan ailelere yönelik ev ziyareti hizmetleri, sanal olarak hizmet vermeye devam etmeye yönelmiştir (Schein 2022). Böylece ev ziyaretlerinde teknolojik uygulamaların kullanımında artış görülmüştür. Rutin olarak gerçekleştirilen ev ziyaretlerine teknolojik müdahalelerin eklenmesi, katılımcıların programlara katılım sürecine katkıda bulunmaktadır. Böylece katılım oranı yüksek olan ebeveynler programlardan ve bilgiden daha fazla yarar sağlamaktadır.

Değerlendirilen çalışmaların bazılarında farklı branştaki uzmanlardan ve öğrencilerden destek alındığı görülmektedir. Örneğin, çocuk bakım uzmanları (Rheingold ve ark. 2015), dış hekimleri (Al-Dabaan 2016) ve

psikolojik danışmanlık bölümü öğrencileri (Kenny 2007) ile yapılan çalışmalar önleme sürecine profesyonellerin katılması açısından önemli olmaktadır. Öte yandan çocuklarla ve ailelerle çalışan profesyonellerin duyarlılığı, çocuklara kötü muamelenin erken teşhisi için kilit öneme sahiptir (Cracamo ve ark. 2021). Profesyonelleri ve öğrencileri çocuğa kötü muamelenin riskleri, nedenleri ve sonuçları, koruyucu faktörler ve mevcut destek hizmetleri hakkında bilgilendirmek büyük bir öneme sahiptir çünkü birincil önlemenin amacı toplumda farkındalığı artırmak ve halkı eğitmektir (Rantanen ve ark. 2022).

Delaney ve ark. (2012) koruyucu ebeveyn adayları için yaptıkları çalışmada yaygın kullanılan bir hizmet öncesi eğitim programının çevrim içi ve sınıf versiyonlarının etkililiğini karşılaştırmışlardır ve çevrim içi eğitim sınıfta verilen eğitimden daha etkili bulunmuştur. Koruyucu ailedeki çocuklar sıklıkla nörobiyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerini önemli ölçüde etkileyen erken travmalar yaşamaktadır (Kemmis-Riggs ve ark. 2017). Bu noktada koruyucu ebeveyn adaylarına çocuğa kötü muamele, istismar ve ihmal konusunda ön bilgilendirmeler verilmesinin çocukların istismara bağlı travmatik yaşantılarının önlenmesinde etkili olacağı ve eğitimin çevrim içi ulaşılabilirliğinin daha kolay ve katılım için esnek saatlerin olması ebeveynlerin eğitimden daha fazla faydalanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İncelenen çalışmalarda kullanılan teknoloji destekli uygulamaların istismar ve ihmalin önlenmesinde bir çalışma dışında (Ondersma ve ark. 2017) etkili olduğu görülmüştür. Ondersma ve ark.'nın (2017) çalışmasında ev ziyaretleri programına ek olarak kullanılan yazılım destekli e-ebeveynlik programı mevcut uygulamanın etkililiğinin artmasına katkıda bulunmamakla birlikte çocuklara kötü muamelenin azalmasını da sağlamamıştır. Belirtilen çalışma dışında, diğer araştırmalarda ev ziyaretleri programlarının geliştirilmesi için farklı teknolojilerin kullanılması önerilmektedir. Bu incelemede üç çalışmanın sadece pilot uygulamasının yapıldığı görülmüştür (Delaney ve ark. 2012, Gaskin ve ark. 2012, Mast ve ark. 2014). Bu uygulamaların etkililiğinin kanıtlanması için örneklem büyüklüğü geliştirilerek daha fazla uygulama yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu gözden geçirme çalışmasının sonuçları çeşitli sınırlılıklar çerçevesinde yorumlanmalıdır. Bu derleme özellikle çocuklara yönelik kötü muamele, istismar ve ihmalin önlenmesinde kullanılan teknoloji tabanlı uygulamaların etkililiğinin ölçülmesini içeren çalışmalara odaklanmıştır. Bu derlemenin uygunluk kriterlerini karşılayan 22 yayın vardır ve çalışmalar arasında yöntem ve sonuçlar açısından heterojenlik bulunmaktadır. Tespit edilen sınırlı sayıda çalışma ve bildirilen istatistiklerdeki farklılıklar nedeniyle, bu incelemeye seçilen çalışmaların bulgularının nicel bir sentezi mümkün olamamaktadır ve bu nedenle yapılan bu çalışma önleme müdahalelerinin etkilerini nicel olarak sunmamaktadır. İkinci sınırlılık olarak, çalışmada İngilizce ve Türkçe dil filtresi uygulanarak bir alanyazın taraması yapılmıştır; bu nedenle, diğer dillerdeki önemli bulgular gözden kaçmış olabilir. Son olarak, bu derleme, teknolojik uygulamaların kullanımının çocuk istismar ve ihmali önleme konusunda etkili olduğunu göstermekle birlikte, incelemeye uygulama süreci tamamlanmamış teknolojik uygulamalar dahil edilememiştir ve bu nedenle her geçen gün hızla gelişen mevcut yeni teknolojik araçlardan bazıları gözden kaçırılmış olabilir.

Sonuç

Bu derleme, çocuk istismarı ve ihmali önleme ve buna karşı koyma konusunda etkinliği test edilmiş programlar hakkında bir fikir vermekte ve önleme noktasında teknolojik uygulamalara artan bir ilginin olduğunu göstermektedir. Mevcut bulgular, teknoloji destekli programların çocuk istismarı ve ihmali önlemek için genel olarak kabul edilebilir bir destek sağladığını göstermektedir. Ancak, bu tür programların önleme stratejilerinde ve önleyici uygulamalarda kullanımını destekleyen veriler sınırlıdır. Çocuklar için istismar ve ihmali önlemede yeni teknolojilerin etkinliğini test etmek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

- Al-Dabaan R, Asimakopoulou K, Newton JT (2016) Effectiveness of a web-based child protection training programme designed for dental practitioners in Saudi Arabia: a pre and post-test study. *Eur J Dent Educ*, 20:45-54.
- Badillo Urquiola K, Harpin S, Wisniewski P (2017) Abandoned but not forgotten: Providing access while protecting foster youth from online risks. *Conference of Interaction Design and Children*, June 27-30 2017, Stanford, California, USA. *Congress Book pp*:17-26.
- Baggett K, Davis B, Feil E, Sheeber L, Landry S, Leve C et al. (2017) A randomized controlled trial examination of a remote parenting intervention: engagement and effects on parenting behavior and child abuse potential. *Child Maltreat*, 22:315-323.
- Bentovim A (2002) Preventing sexually abused young people from becoming abusers, and treating the victimization experiences of young people who offend sexually. *Child Abuse Negl*, 26:661-678.

- Bigelow KM, Carta JJ, Burke Lefever J (2008) Txt u ltr: using cellular phone technology to enhance a parenting intervention for families at risk for neglect. *Child Maltreat*, 13:362-367.
- Breitenstein SM, Brager J, Ocampo EV, Fogg L (2017) Engagement and adherence with ez PARENT, an mHealth parent-training program promoting child well being. *Child Maltreat*, 22:295-304.
- Calam R, Sanders MR, Miller C, Sadhnani V, Carmont SA (2008) Can technology and the media help reduce dysfunctional parenting and increase engagement with preventative parenting interventions? *Child Maltreat*, 13:347-361.
- Chen M, Chan KL (2016) Effects of parenting programs on child maltreatment prevention: a meta-analysis. *Trauma Violence Abuse*, 17:88-104.
- Cronin C, Sood S, Thomas D (2017) From innovation to transcreation: adapting digital technologies to address violence against children. *Child Abuse Rev*, 26:215-229
- Delaney R, Nelson C, Pacifici C, White L, Smalley BK (2012) Web-enhanced pre-service training for prospective resource parents: a randomized trial of effectiveness and user satisfaction. *J Soc Serv Res*, 38:503-514.
- Dias A, Mooren T, Kleber RJ (2018) Public health actions to mitigate long-term consequences of child maltreatment. *J Public Health Policy*, 39:294-303.
- Dimitropoulos G, Lindenbach D, Devoe DJ, Gunn E, Cullen O, Bhattarai A et al. (2022) Experiences of Canadian mental health providers in identifying and responding to online and in-person sexual abuse and exploitation of their child and adolescent clients. *Child Abuse Negl*, 124:105448.
- Feil EG, Baggett KM, Davis B, Sheeber L, Landry S, Carta JJ et al. (2008) Expanding the reach of preventive interventions: development of an internet-based training for parents of infants. *Child Maltreat*, 13:334-346.
- Fogarty A, Savopoulos P, Seymour M, Cox A, Williams K, Petrie S et al. (2022) Providing therapeutic services to women and children who have experienced intimate partner violence during the COVID-19 pandemic: challenges and learnings. *Child Abuse Negl*, 130:105365.
- Fujiwara T, Isumi A, Sampei M, Yamada F, Miyazaki Y (2020) Effectiveness of using an educational video simulating the anatomical mechanism of shaking and smothering in a home-visit program to prevent self-reported infant abuse: a population based quasi-experimental study in Japan. *Child Abuse Negl*, 101:104359.
- Gaskin EH, Lutzker JR, Crimmins DB, Robinson L (2012) Using a digital frame and pictorial information to enhance the SafeCare® parent-infant interactions module with a mother with intellectual disabilities: results of a pilot study. *J Ment Health Res Intellect Disabil*, 5:187-202.
- Guastaferrero KM, Lutzker JR, Graham ML (2016) Using a technological augmentation to enhance parent-infant interactions with parents at risk. *Child Fam Behav Ther*, 38:15-31.
- Gülirmak K, Orak OS (2021) Effectiveness of web-based distance education for parents in the prevention of emotional neglect and abuse: a randomized controlled study. *Perspect Psychiatr Care*, 57:573-582.
- Hamilton Giachritsis C, Banakou D, Quiroga MG, Giachritsis C, Slater M (2018) Reducing risk and improving maternal perspective-taking and empathy using virtual embodiment. *Sci Rep*, 8:2975.
- Howe TR, Knox M, Altafim ERP, Linhares MBM, Nishizawa N, Fu TJ et al. (2017) International child abuse prevention: insights from ACT Raising Safe Kids. *Child Adolesc Ment Health*, 22:194-200.
- Kang SR, Kim SJ, Kang KA (2022) Effects of child sexual abuse prevention education program using hybrid application (CSAPE-H) on fifth-grade students in South Korea. *J Sch Nurs*, 38:368-379.
- Kemmis Riggs J, Dickes A, McAloon J (2018) Program components of psychosocial interventions in foster and kinship care: a systematic review. *Clin Child Fam Psychol Rev*, 21:13-40.
- Kenny MC (2007) Web-based training in child maltreatment for future mandated reporters. *Child Abuse Negl*, 31:671-678.
- Keser N, Odaş E, Elibüyük S (2010) Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4:150-157.
- Koçtürk N (2020) Çocuk istismarı ve ihmali. In *Kriz Danışmanlığı*. (Eds. ÖE Baker, T Doğan):333-360. Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Lamberton L, Devaney J, Bunting L (2016) New challenges in family support: the use of digital technology in supporting parents. *Child Abuse Rev*, 25:359-372.
- Lefever JEB, Bigelow KM, Carta JJ, Borkowski JG, Grandfield E, McCune L et al. (2017) Long-term impact of a cell phone-enhanced parenting intervention. *Child Maltreat*, 22:305-314.
- Malamsha MP, Sauli E, Luhanga ET (2021) Development and validation of a mobile game for culturally sensitive child sexual abuse prevention education in Tanzania: mixed methods study. *JMIR Serious Games*, 9:e30350.
- Mast JE, Antonini TN, Raj SP, Oberjohn KS, Cassidy A, Makoroff KL et al. (2014) Web based parenting skills to reduce behavior problems following abusive head trauma: a pilot study. *Child Abuse Negl*, 38:1487-1495.
- Moon KJ, Park KM, Sung Y (2017) Sexual abuse prevention mobile application (SAP_MobAPP) for primary school children in Korea. *J Child Sex Abus*, 26:573-589.
- Müller AR, Röder M, Fingerle M (2014) Child sexual abuse prevention goes online: introducing "Cool and Safe" and its effects. *Comput Educ*, 78:60-65.
- Nieuwboer CC, Fukink RG, Hermanns JM (2013) Peer and professional parenting support on the Internet: a systematic review. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*, 16:518-528.

- Offidani C, Villani A, Reale A, Marchili MR, Aufiero LR, Moras P et al. (2022) Early recognition of child abuse through screening indicators at the emergency department: experience of a tertiary urban pediatric hospital. *Ital J Pediatr*, 48:32.
- Ondersma SJ, Martin J, Fortson B, Whitaker DJ, Self-Brown S, Beatty J et al. (2017) Technology to augment early home visitation for child maltreatment prevention: a pragmatic randomized trial. *Child Maltreat*, 22:334-343.
- Othman A, Yahaya WAJW (2015) Application of persuasive multimedia to raise children's awareness of child sexual abuse among primary school students. *Proceedings of INTCESS15- 2nd International Conference on Education and Social Sciences*. 2-4 February Istanbul, Turkey. pp:355-361
- Page MJ, McKenzie JE, Bossuyt PM, Boutron I, Hoffmann TC, Mulrow CD et al. (2021) Updating guidance for reporting systematic reviews: development of the PRISMA 2020 statement. *J Clin Epidemiol*, 134:103-112.
- Pasha SA, Ali S, Jeljeli R (2022) Artificial intelligence implementation to counteract cybercrimes against children in Pakistan. *Human Arenas*, doi: 10.1007/s42087-022-00312-8.
- Rafflesia SP, Lestari D (2017) Geofencing based technology towards child abuse prevention. 2017 International Conference on Electrical Engineering and Computer Science (ICECOS) 22 – 23 August, 2017 Palembang, Indonesia. Conference Book page:160-162.
- Rantanen H, Nieminen I, Kaunonen M, Jouet E, Zabłocka Żytka L, Viganò G et al. (2022) Family needs checklist: development of a mobile application for parents with children to assess the risk for child maltreatment. *Int J Environ Res Public Health*, 19:9810.
- Reeves J, Drew I, Shemmings D, Ferguson H (2015) Rosie 2'a child protection simulation: perspectives on neglect and the 'unconscious at work'. *Child Abuse Rev*, 24:346-364.
- Rheingold AA, Zajac K, Chapman JE, Patton M, de Arellano M, Saunders B et al. (2015) Child sexual abuse prevention training for childcare professionals: An independent multi-site randomized controlled trial of stewards of children. *Prev Sci*, 16:374-385.
- Ridings LE, Beasley LO, Silovsky JF (2017) Consideration of risk and protective factors for families at risk for child maltreatment: an intervention approach. *J Fam Violence*, 32:179-188.
- Schein SS, Roben CK, Costello AH, Dozier M (2023) Assessing changes in parent sensitivity in telehealth and hybrid implementation of Attachment and Biobehavioral Catch-Up during the COVID-19 pandemic. *Child Maltreat*, 28:24-33.
- Self-Brown S, Reuben K, Perry EW, Bullinger LR, Osborne MC, Bielecki J et al. (2020) The impact of COVID-19 on the delivery of an evidence-based child maltreatment prevention program: Understanding the perspectives of SafeCare® providers. *J Fam Violence*, 1-11.
- Singh RD (2018) Mapping online child safety in Asia and the Pacific. *Asia Pac Policy Stud*, 5:651-664.
- Stewart RW, Orengo Aguayo R, Wallace M, Metzger IW, Rheingold AA (2021) Leveraging technology and cultural adaptations to increase access and engagement among trauma exposed African American youth: exploratory study of school-based telehealth delivery of trauma-focused cognitive behavioral therapy. *J Interpers Violence*, 36:7090-7109.
- Şenol FB, Üstündağ A (2021) The effect of child neglect and abuse information studies on parents' awareness levels during the COVID-19 pandemic. *Child Youth Serv Rev*, 131:106271.
- van Rosmalen Nooijens K, Lo Fo Wong S, Prins J, Lagro Janssen T (2017) Young people, adult worries: Randomized controlled trial and feasibility study of the internet-based self support method "Feel the ViBe" for adolescents and young adults exposed to family violence. *J Med Internet Res*, 19:e204.
- WHO (2022) Child maltreatment. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>. (Accessed 22.01.2023).
- Wu SS, Ma CX, Carter RL, Ariet M, Feaver EA, Resnick MB et al. (2004) Risk factors for infant maltreatment: a population-based study. *Child Abuse Negl*, 28:1253-1264.
- Yurdakök K (2010) Çocuk istismarı ve ihmali, tanım ve risk faktörleri. *Katkı Pediatri Dergisi*, 32:423-434.
- Zhao R, Shelton CR, Hetzel Riggan MD, LaRicca J, Louchart G, Meanor A et al. (2019) Knowledge assessment: game for assessment of symptom of child physical abuse. 14th International Conference on the Foundations of Digital Games. 26-30 August 2019, San Luis Obispo, California, USA. pp:1-7.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.